БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. СЕНТЯБРЬ 12 ВТОРНИК

№ 216 (5006).

Өртээ 2 көп.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Октаргай делгемин улам ыңай шиңгээдириниң талазы-биле эртемшинчилел болгаш дуржулга-конструкторлуг ажылдарның планын ёзугаар космиктиг чүүлдерниң хөй кезектерлиг чедиришчи-ракеталарының эң-не улуг күчүлүг болгаш сайзыраттынган хевирлерин хынаарынга совет эртемденнер болгаш конструкторлар белетиззэн. Ол ракеталарның сөолгү кеззэ чонка салыышкынын Оонум океанның төп кезиинде моон адаанда координаттарга кызыгаарлаттынган девискээринге чоруттунган турар: соңгу широтада: 10 градус 20 минута, 11 градус 30 минута, 9 градус 10 минута, 8 градус 05 минута, барыын долгота: 170 градус 30 минута, 167 градус 55 минута, 166 градус 45 минута, 169 градус 20 минута.

Тускай хемчээшкин херекселдери-биле хандыртынган совет флоттун суднолары салып үндүрүүшкүн үезинде ол девискээрге турар.

Айыыл чок болур чорукту хандырар сорулга-биле СЭТА моны медеглээри бүрүн эргелиг: Ракеталарны салып үндүрер үениң дургузунда айыттынган координаттар-биле кызыгаарлаттынган экваториянның суг девискээриниң болгаш агаар делгеминиң девискээринче суднолар болгаш самолеттар кижирбезиниң айтыышкынын чогуур органнарга бээрин Оонум океанда далай болгаш агаар оруктарын ажыглап турар өске чурттарның чазактарындан ССРЭ-ниң чазаа дилеп тур.

Салып үндүрүүшүннерни бо чылдың сентябрь 13-түн болгаш октябрь 15-тиң аразында үеде чорудар.

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЭҢ УЛУГ ЭЛЕКТРИ СТАНЦИЯЗЫ

Электростанциялар тудуунуң Министерствозунуң „Сталинградгидротудуунуң“ ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга болгаш албан-хаакчыларынга—Сталинградтың гидроэнергетиктиг тудуунуң бүгү киржикчилеринге

Алдарлыг күш-ажылчы тиилелге-биле — Волгада СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг электростанциязының тудуунуң доозулганы-биле холбаштыр «Сталинградгидротудуунуң» тудугжуларының болгаш эптекчилериниң тускайжыткан болгаш төлевилел организацияларының, үлепшүр бүдүрүлгелериниң коллективтеринге, партия, совет, профөвилел болгаш комсомол органнарының ажылдакчыларынга изиг байырын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чедирип тур.

Чуртту электрижидер талазы-биле улуг Ленинниң чагыгларын боттандырбышаан, совет кижилер чаа гидробелдириниң тудуун чедиишкинниг доосканы. Кыска хугуааларда делегейде эң улуг ийи чартык миллион киловатт күчүлүг ГЭС-ти Волгада тургускан. Оон тудуу болза, бүгү совет улустуң херээ, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизинге кайгамчыктыг күш-ажылчы белек болган.

Волганың чаа ГЭС-тиң тудуун чедиишкинниг доосканы—бистиң чуртувустун эр, херээжен ажылчыннарының, инженерлериниң, техниктериниң, конструкторларының болгаш эртемденнериниң аажок улуг чедиишкиннериниң чайыннанчак херечизи болур. Оларның эрес-маадырлыг болгаш соруқ киирикчи күш-ажылының ачызында, коммунизм тургузукчуларының үезинде төлептиг өндүр улуг тудуг маадыр хоорай — Сталинградтың ханазында туттунган.

Бодунуң улуг Төрээн чурту дээш чоргаарал-биле бүгү совет улус чуртту калбаа-биле электрижидерин боттандырарының оруунда чугула үе-чадада, Волгада чаа тиилелгениң дугайында өөрүшкүлүг медээни күзелдиң улуг ханыышкыны-биле хүлээп алган.

Волгада СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг ГЭС-тиң тудугжулары болгаш эптекчилери чыгдынган дуржулганы болгаш билиглерни ажыглавышаан, коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бистиң чуртувустун чедиишкиннерин боттарының эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле моон-даа соңгаар көвүдедир дээрзинге быжыг бүзүрелин СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.
ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Сталинград ГЭС-тиң тудугжуларының рапорту

Бүгү совет улус төрээн Коммунистиг партиязының XXII съездизинге сорук кириишкин-биле белеткенип турарының хүннеринде, маадырлыг хоорайның ханазында Сталинград ГЭС-ти—делегейде эң-не күчүлүг электростанцияны дерип тургузарының талазы-биле чылды боттарының доосканының дугайын Сталинград ГЭС-тиң тудугжулары СЭКП-ниң Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге болгаш Никита Сергеевич Хрущевтуң бодунга илеткээннер.

2,5 млн. киловатт күчүлүг гидростанцияның, суг эрттирер бетон плотинаның, довуракта кылган плотинаның, адаанда келир каналдыг болгаш аванпорттуг ийи чадаланчак кожалашкак ийи шлюзтарның, Волга-Ахтубинск каналдың, Волганы кежер доктаамал демир орук болгаш чазаглыг орук көвүрүглериниң, балык эрттирер дериишкиннериниң, 500 болгаш 220 киловольт күжүнүшкиниг хуваала тургузуушкунуң болгаш өске-даа дериишкиннериниң тудуушкуну доозулган. Сталинградтың гидро белдириниң плотиназы-биле ишкири 33,5 миллиард кубометр суг кирер, узуну 600 километр суг кадагалалын тургускан.

Белдириниң тудуп тургускан бүгү-ле гидро дериишкиннери бүрүн төлевилел күчүзүн ёзугаар шенелдени кончуг эки шыдап эрттирген болгаш болур-чогууру-биле ажылдап турар дээрзин тудугжулар партияга болгаш чазакка чоруткан боттарының рапортунда дыңнадып турарлар. Түр ажыглалга киргениниң эгезинден бээр Сталинград ГЭС 12,5 миллиард киловатт-шак чиик карылгалыг электроэнергияны улус ажыл-агыйынга берген.

Тайбың тургузукчу күш-ажылды кылып турар гидро тудугжуларының коллективтери СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелин чугаалажып көргеш, ол төөгүлүг документилерни чүрээниң ханызындан изии-биле үүлдүгүзүүп көрүп, бистиң чуртувусту электрижидериниң талазы-биле партияның болгаш чазактың кандыг-даа чаа даалгазын күүселивистен ёзугаар бүдүрүп, ол ажылдарны чоруп турарлар.

(СЭТА).

Волганың гидроэлектростанциязынга СЭКП-ниң XXII съездизи деп атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Сталинградтың гидроэлектростанциязынга СЭКП-ниң XXII съездизи деп атты тыпсыр болгаш ону моон соңгаар **Волганың СЭКП XXII съездизи аттыг гидроэлектростанциязы** деп адаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.

1961 ч. сентябрь 9.

Сталинградтың гидроэлектростанциязының тудугжуларынга болгаш эптекчилеринге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Сталинградтың гидроэлектростанциязын дериринге чедип алган шылгарангай чедиишкиннери дээш, гидро дериишкиннерин, электри дамчыдылгазының шугумнарын тударынга болгаш дериишкиннерни эптээринге чаа техниктиг шиитпирлээшкиннерни база күш-ажылдың депшилгелиг аргаларын ажылдап кылганы болгаш шиңгээдип алганы дээш, моон адаанда кижилерге **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** деп атты тывыспышаан, **Ленин** ордени-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** деп алдын медаль-биле шаннаар:

1. Алексей Васильевич **Деньжонков** — «Волгоэлектросетьстрой» трестиң электролинейщиги.
2. Илья Герасимович **Деменко** — бетонщиктерниң комплексилиг бригадазының бригадири.
3. Алексей Яковлевич **Кузнецов** — Сталинградгидротудуунуң мурнундагы кол инженери.
4. Андрей Васильевич **Михайлов**—Сталинградтың гидроэлектростанциязының төлевилелиниң кол инженери.
5. Яков Кириллович **Музык** — чолаачы.
6. Иосиф Петрович **Стриенка** — «Гидроэлектромонтаж» трестиң электромонтажчыларының бригадири.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.

1961 ч. сентябрь 9.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Сталинградтың гидроэлектростанциязын болгаш Сталинград ГЭС — Москва электродамчыдылгазының шугумун дерип тургузарынга чедип алган чедиишкиннери дээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1961 чылдың сентябрь 9-тагы Чарлыы-биле Сталинградгидротудуунуң тудугчун, эптээшкиннин, төлевилээшкиннин, эртем-шинчиледдиң болгаш өске-даа организацияларның база бүдүрүлгелериниң эң-не шылгарангай болган 2013 ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын ССРЭ-ниң орденнери-биле болгаш медальдери-биле шаннаан.

Ленин ордени-биле шаннатканнар болза: Сталинградгидротудуунуң ажылдакчылары — Сталинградгидротудуунуң кол инженери Ю. С. Абрамов, чолаачы В. Н. Андрейчиков, бульдозерист В. Г. Болгов, электросварщик А. И. Васильев, монтажчылар бригадири Г. Н. Игнатенко, сварщик кыс Р. М. Куприк, тудуг эргелединиң начальниги Г. Ф. Масловский, кран машинизи М. И. Мосулишвили, экскаватор машинизи Н. Т. Сычев, бетонщиктер бригадири А. Ф. Фалолеев, «Гидромонтаж» трестиң монтажчылар бригадири К. А. Абрамов, «Спецгидроэнергомонтаж» трестиң ажылдарының улуг удуртукчузу И. М. Казюра, «Центроэлектросетьстрой» трестиң монтаж эргелелиниң электромонтеру А. Г. Козырев, С. Я. Жук аттыг «Гидропроект» институдунуң кол инженериниң оралакчызы А. Н. Чемин болгаш өскелер-даа — шупту 64 кижи.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле 285 кижини, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле — 448 кижини, «Күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле—761 болгаш «Күш ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле 455 кижини шаннаан.

ДЖАВАХАРЛАЛ НЕРУНУҢ МОСКВАДАН ЧОРУПКАНЫ

МОСКВА. (СЭТА). Индия Республиканың премьер-министри Джавахарлал Неру албанның аян-чоруун кылып Москвага үш хондур турганының соонда сентябрь 9-та Ташкентиче чорупкан.

Внуково аэродромга хүндүлүг аалчыны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, эштер Н. Г. Игнатов, А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлери болгаш албанның өске-даа кижилери үдээннер.

СОВЕТ ПАРТИЯ ТӨЛӨЭЛЕРИНИҢ ПХЕНЬЯНДА ЧЕДЕ БЕРГЕНИ

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). ККП-ниң IV съездизинге Көрейниң Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң чалап келдиргенин ёзугаар, СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, Секретары Ф. Р. Козловка баштаткан СЭКП-ниң төлөэлери сентябрь 9-та Пхеньянда чеде берген.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-ының чиңгине секретары Дэн Сяо-пинге баштаткан төлөэлери Пхеньянда база-ла чеде берген.

Н. С. ХРУЩЕВ СТАЛИНГРАДТА

СТАЛИНГРАД. (СЭТА). Делегейде эң улуг Сталинград ГЭС-тиң тудуунуң доозулганы-биле холбаштыр байырлалга киржири-биле СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Сталинградта чеде берген.

Сталинградка баштай чеде берген РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы, СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Д. С. Полянский, СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң даргазының оралакчызы, СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнүнге кандидат Г. И. Воронов Н. С. Хрущевту аэродромга уткуп алганнар.

Партияның Сталинград обкомунуң бирги секретары А. М. Школьников, Сталинград область Совединин күүскомунуң даргазы Н. И. Чмутов, электростанциялар тудуунуң министри И. Т. Новиков, Сталинградгидротудугнуң начальниги А. П. Александров, Сталинград улус ажыл-агый Чөвүлелиниң даргазы И. Ф. Синицын, Соңгу-Кавказ шериг округунуң командылаачызы генерал-полковник И. А. Плиев болгаш өскелер-даа Н. С. Хрущевту база уткуп алганнар.

Эргим аалчыны уткуп алыры-биле чоогунда турар колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери чедип келген. Областың тараажыларының өмүнээзинден «Крепь» совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. П. Калмычков, саанчылар Нина Ширант, Валентина Латкина орустуң ёзузу-биле хлеб-дусту Н. С. Хрущевка тудускан.

— Бо каравайны чаа дүжүттүн тараазындан, бо чылын ынак Төрээн чуртувуска бистиң берип турарывыс Сталинградтың 125 миллион пуд тараазындан быжырган чүве деп эш Калмычков чугаалаан.

Сталинградтың ыдыктыг черинге бистиң эң эргим хүндүлүг аалчывыс болур Силерге байыр чедирер аас-кежиктиг болдувус. Эргим Никита Сергеевич, эки кадыкшылды, ынак Төрээн чурттуң чаагай чоруунга хөй-хөй чылдарда чурттаарыңарны Силерге бүгү сагыш-сеткиливистен күзеп тур бис.

Никита Сергеевичиге пионерлер чедип келгеш, чечектерни тудускан. Н. С. Хрущев уткуп келген кижилер-биле чүректиң ханызындан мендилешкен.

Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер Городищенск районнуң «Волга-Дон» совхозунга чораан. Н. С. Хрущев кукурузаның плантациязын көруп, ажыл-агыйның директору В. И. Штепо-биле болгаш кол агроном Т. Г. Шеблянова-биле чугаалашкан.

Ол байлак плантацияларының бирээзинде ол шөлдүн «зээн» звеночу Ефим Цаповский Сталинградтың черинде кукуруза чугле ногаан массаны эки дүжүдүн эвес, харын база тараазын берип турар дээрзин Никита Сергеевичиге илеткээн.

— Гектар бүрүзүнден 70—80 центнер курган тараазны чыып алырын бодап турар бис, Никита Сергеевич — деп звеночу эш Цаповский чугаалаан.

Кукурузаны өстүрүп турар мастерлерни мактааш, Никита Сергеевич чочак-тараазны болгаш бобыларны дидими-биле нептередирин сүмелээн. Украинада болгаш Курск областың Калиновка суурунун колхозунда од культураларны тарып өстүрүп турарының дуржулгазын ол чугаалаан.

Гаолянның — ол черде чаа культураның тарылгазы Н. С. Хрущевтуң кичээнгейн хандыткан. Н. С. Хрущев совхозтуң ажылдакчыларының дуржулгазын чүүлдүгүүнген болгаш ылаңгыя суггат чок черлерге бүдүрүлгениң эң калбак шенелделерин чорударын оларга сүмелээн.

Сталинградче баар орукка чоруп турда муң-муң ажылчы чоннар күзенчиг аалчыга изиг байырын чедирип турганнар. Доктаап турган үезинде Никита Сергеевич сталинградчылар-биле чугаалажып чораан.

Чыскаалган автомашиналар Волганың эринге доктаап турупкан. Никита Сергеевич болгаш ону үдеп чоруур кижилер «Добрыня Никитич» деп теплоходка үнүп келген болгаш Сталинградтың төп эринче чорупкан.

Теплоход хем вокзалынга чедип кээринің мурнунда-ла өрикке хөй муң кижилер чыглып келген турган. Н. С. Хрущев ажык машинага олуруп алгаш, сталинградчылар чүректиң ханы байырын чедирип турда, хоорайны тавартыр бодунуң турар черинче чорупкан.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

Ам 1250 пудту немей дужаар

СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган чарыштың түннелинде Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхоз күрүнеге тараа белеткээр хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Сентябрь 10-да 300 тоннаның орнунга 315 тонна тарааны киирген.

Моон-биле кады келир чылдың дужүдүнге 46 тонна арбай, 30 тонна кызыл-тас болгаш 54 тонна сула үрезинин уруп алган. Тараа культураларына үрезин белеткээриниң планы ам 50 хуу ажып турар.

«Мурнакчы» колхоз (даргазы эш Х. Кудурукпай, парторганизация секретары эш К. Өлзей) бодунуң курлавырын санап көргеш, областың партия конференциязынга уткуштур 1250 пуд тарааны немей киирерин хүлээнген.

Күрүне шыгжамырында

	Күрүнеге сатканы (пуд-биле) Сентябрь 9-та	Сентябрь 10-да
Область	143.100	177.100
Оон иштинде:		
Колхозтар	60.900	61.900
Совхозтар	82.200	115.200

ТАРАА БЕЛЕТКЕЛДЕРИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

СЕНТЯБРЬ 10-ГА ЧЕДИР ОБЛАСТЬ 2 МИЛЛИОН 541 МУҢ ПУД ТАРААНЫ КҮРҮНЕГЕ САТКАН

Чеди чылдың үшкү чылының дүжүдүнүн тарааларының күрүне шыгжамырынга киирилдези хүн бүрүде көвүдеп турар. Областың колхозтары болгаш совхозтары чугле сентябрь 10-да 177 муң 100 пуд тарааны тараа хүлээп алыр черлерге киирген.

Эрткен беш хонухта Бай-Тайга районнуң тараажылары эки ажылдаан. Күрүнеге тараа садар талазы-биле беш хонуктуң онаалдазын ол район 142,4 хуу күүсеткен.

Чаржып турар Таңды болгаш Каа-Хем районнарның колхозтары база совхозтары тараа белеткелдериниң темпизин хүн бүрүде өстүрүп, мурнуку хүннер ышкаш мурнап турар.

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозта Ондар Оттуг-оол кукурузаны бо чылын 343 гектар черге тараан.

— Баштайгы ажааган 90 гектар участогумнун гектар бүрүзүнден үш чүс центнер чыгам ногаан массаны ажаап алдым—деп ол чугаалаан.

Чурукта: кукурузачы Ондар Оттуг-оолдуң кукуруза кестирип турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Энергетиканың Волгада эң улуг төву

Сталинград ГЭС тудуунуң кол инженери Ю. С. Абрамов-биле беседа

«Сталинградгидротудуунун» хөй муң кижилиг коллективи өөрүнчүг, ховар болуушкунну демдеглеп эрттирип турар. Маадыр—хоорайның соңгу талакы ыдыында тургустунуп турар Сталинград ГЭС-тиң тудуу хуусаа бетинде бир чыл бурунгаар доозулган.

Эң сөөлгү, 21-ги гидроагрегат эрткен чылдың декабрь айда-ла ажыглалга кииртинген. Ол үеден бээр ГЭС-тиң тудугжулары колдуунда-ла архитектура-тудуг болгаш чаагайжыдылга, ногаанчыдылга талазы-биле ажылдарны чорудуп турганнар.

Ам Сталинград ГЭС-тиң улуг тудугларын көргеш, кижи магадап ханмас. Ол тудуглар чугле дендии улуг хемчээлдии-биле онзагайланып турар эвес, а чараш талазы-биле база мырыңай кайгамчык. Волганың оң талакы эриинде дыштанылганың улуг парыгы чаптылган чыдар. ГЭС-тиң улуг тудугларының чоогунда кыдыгларын дүргаар аныяк ыяштар тарып олурткан орукчуганнарны кылып каан.

Чурттуң улус ажыл-агыйынга Сталинград ГЭС-тиң ужур-дузазы дыка улуг. Ол станция чыл дургузунда Москваны, Алдыгы Поволжьени, Донбассты болгаш чурттуң өске-даа черлерин 14 миллиард киловатт-шак чиик өртектиг электроэнергия-биле хандырар.

Амдыызында бир киловатт-шак электроэнергияның өртээ ында 0,2 көпеек болуп турар. Моон соңгаар энергияның өртээ оон-даа чиигээр. Станция тургустунуп турган-ла электроэнергияны ажылдап үндүрүп турганын демдеглээри солун. Бо хүннерге чедир Сталинград ГЭС 13 миллиард киловатт-шак энергияны берген болгаш күрүнеге чаа акшабиле 130 миллион рубль түннүт арыг орулганы киирген. Ол ГЭС-тиң тудуунга чарыгдаттынган акшаларын хөреңгилер 5—6 чылдарда-ла дедир эгиттинген турар.

Оон ыңай суг мөөңнээр улуг моондакты тургусканының түннелинде Волга хемниң уунда 600 километр узун дурттуг, 3470 дөрбелчин километр шөлдү шыва алган Сталинград далайы тыптып келген. Бо улуг хемчээлдиг суг шыгжамыры чаа далай 1,5 миллион гектар шөлдү суггарар болгаш Волга ындының база Каспий чоогунун 6 миллион ажыг гектар кандаачал, ынчалзадаа чаагай хөрүннүг шөлдерин суглаңдырып болур арганы бээр. Заволжьеде Кисловскиниң суггарылга системазының тудуунуң бирги эөлчээ доозулган. Чоокку чылдарда адаа Сталинград ГЭС-тиң чиик өртектиг электроэнергиязын ажылап турган ам-даа элээн каш суггарылга системаларын тургузарын планнап турар. Ол чаа системалар муң-муң гектар кандаачал черлерден чаагай дүжүттү ажаап алыр арганы бээрлер.

Сталинград далайын тургусканы Саратовтан Астраханга чедир терең суг оруун ажыткан. Адак сөөлүнде, Волганы кежилдир улуг моондакты тургусканының ачызында ол дендии улуг хемниң ийи эриктерин демир орук болгаш чазаглыг орук-биле харылзаштырып болуру чедип алдынган. Маадыр—хоорайның чурттакчылары ам Заволжье районнары-биле аргыжылганың эң таарымчалыг чепсектерин алганнар.

Сталинград гидробелдир деп чогум чүл? Ол ГЭС-тиң улуг бажынындан, хемни кежилдир моондактан болгаш Волганың эриин дургаар бедик чалдан, пароходтар эртер шлюзтардан болгаш өске-даа тудуглардан тургустунган. Гидробелдирниң чүрээ, төву — ГЭС-тиң улуг бажыны. Ол бажың хемчээл талазы-биле Москваның Ломоносов аттыг университединиң Ленин дагларында чаа бажыны хире бар. Ында кайызы-даа 115 муң киловатт күчүлүг 21 гидроагрегаттарны тургускан. Ам удавас аңаа база бир улуг электри машиназын эптеп тургузар деп турар. Ол машинаны Ленинградчылар кылып бүдүргеп, оон күчүзү амгы үеде ажыглаттынып турар шак-ла ыңдыг машиналардан 1,5 катап улуг болгаш олардан деңзизи оранчок чиик. Сталинград ГЭС-тиң бүгү агрегаттарының болгаш шенелделе турар чаа электри машиназының ниити күчүзү 2563 муң киловаттка деп.

Станцияның демир-бетон конструкциялардан эптеп кылган улуг бажыңы Сталинград далайының суунуң күчүлүг ыйыышкынын тудуп турар моондак болуп база турар. Ол бажыңның узуну 730 метрге деп, а Сталинград далайының тереңи 25 метр.

ГЭС-тиң бажынының чанында 735 метр узун дурттуг немелде моондакты база тургускан. Оон дузазы-биле кажан Волга хем дажып улгады берген үеде артык сугну өскээр аксып турар.

Станцияның пароходтар эртер шлюзтары Волгада эң улуг болгаш эң-не болбаазырангай деритингей болуп турар. Оларны дамчыштыр чаңгыс угда ийи талазынче пароходтар эртип болур.

Сталинградчылар делегей практиказында бир-ле дугаарында балык көдүрүүр онзагай тургузуглуг чаа агрегатты ажыглалга киирген-нер. Каспий далайдан Волга хемнеп өрү чоктаан балыктарны ол агрегат 26 метр бедик моондакты ажылдыр көдүргеш, Сталинград далайынче салып турар.

Гидроагрегаттарның, трансформаторларның болгаш өске-даа технологтуг дериделерниң башкарылгазы автоматчыттынган, пароходтар эртиреринин, балык көдүрүүрүн телемеханиктиг аппараттың дузаазы-биле ырактан башкарар кылдыр таарыштырган.

Сталинград ГЭС-тиң тудуунга муң-муң автомашиналар, бульдозерлер, экскаваторлар, көдүрүүр кранзар болгаш өске-даа күчүлүг техниканы ажыглаан. Оларның дузазы-биле Сталинградчылар кыска хуусаада дыка улуг хемчээлдиг ажылдарны күүсеткеннер. 155 миллион кубометр довуракты өскээр дажыглаан, 5,5 миллион кубометр бетонну болгаш демир-бетон конструкцияларны эптеп салган, 300 муң ажыг машиналарны болгаш механизмнерни эптеп тургускан. ГЭС тудуунуң ажылдарын дүргедириниге коллективтиң күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүнү улуг рольду ойнаан. Тудугнуң удуртукчуларындан болгаш төлевилел чогаадыкчыларындан эгелээш, бетонщиктерге, монтажниктерге, электриктерге чедир коллективтиң бүгү кежигүннери онза кызыыккай ажылданнар. Ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. М. Тихашковка удуртукан монтажниктер бригадазы, бетонщик И. Г. Деменко, экскаватор башкарыкчызы Н. Т. Сычев, арматурщик В. Г. Аринушкин олар ГЭС-тиң тудуунга ёзулуг күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруктарны көргүскеннер.

ГЭС-тиң дендии улуг бажыңы биле чергелештир сталинградчылар Волганың солагай талакы эриинге Волжский деп чаа хоорайны база тургусканнар. Волжский хоорайда чаагайжыттынган муң-муң чурттарга бажыңнары, делгем, чырык школалар, дыштанылга парыгы, спорт шөлдери, культураның хөй-хөй албан черлери тургустунгулаан. Ам оон чурттакчылары 70 ажыг муң кижи четкен. Сталинград ГЭС-тиң тудугжуларының аныяк хоорайы ам чурттуң индустриалдыг улуг хоорайы болу берген.

Волгада энергетиканың дендии улуг төвүнүң тудуун хуусаа бетинде чедиишкиниг доосканын Төрээн чуртка рапортавышаан, Сталинградчылар моон соңгаар-даа партияның болгаш чазактың чаа даалгаларын төлептиг күүседириниге беленин СЭКП ТК-га, Никита Сергеевич Хрущевка илергейлээннер.

(СЭТА).

СОВЕТ-ИНДИЙ НАЙЫРАЛДЫҢ МИТИНГИЗИ

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги премьер-министр!

Эргим индий өөнүктер!

Эштер!

Бистер хүндүлүг аалчыга—күрүвениң шылгарангай ажылдакчызы Индияның премьер-министри дээрги Джавахарлал Неруга болгаш ону үдеп чоруур кижилерге байыр чедирер дээш мында чыылган бис.

Дээрги Неру бистиң чуртувуска үш удаа кээп турары бо. Баштай ол 1927 чылда, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының он чыл ооның байырлалының кайгамчыктыг хүннеринде, Совет Эвилелинге чораан. Ынчаарда ол бодунуң адазы—индий национал-хосталгалыг шимчешкиниң хоочун ажылдакчызы Мотилал Неру-биле кады Москвага аалчы болуп чораан. Ол үеде Индия колониалдыг байдалга турган. Ийиги удаазында, дээрги Неру бистиң чуртувуска 1955 чылда, кажан Индия хамаарышпас күрүне болуп берген, а дээрги Неру—оон премьер-министри апарган үеде чораан. Ол аян-чорук бистин чурттарның улустарының аразында ак-сеткилдиг найыралдың болгаш чаагай үреттүннелдиг кады ажылдажылганың хөгжүлдезиниң оруунга чугула үеде болган. Индия Республиканың чазааның баштыңының ам Совет Эвилелинде чоруп турары совет-индий найыралдың улам ынай хөгжүүрүнүң хөрээнге улуг рольду ойнаар дээрзинге чигзинмейн барып болур.

Дээрги премьер-министр, бистиң чуртувуска Силерниң амгы аян-чоруунар, кажан делегей байдалы элээ нарыыдаан болгаш кижилер делегейниң чаа дайынының кыжанымының илергей күштелгени-биле холбаштыр чер болганда дүвүреп турар, ындыг үеде боттанып турардыр.

Кажан, 16 чылдың мурнунда делегейниң ийиги дайынының доозулганының үезинде, бо дайын сөөлгү дайын болур, чер кырынга үр болгаш быжыг тайбыңны хандырар дээш дээштиг хемчеглери бүгү чурттарның чазактары алыр дээрзинге улустар идегеп турган. Улустар тайбың амыдыралды күзеп турар. Ол амыдырал дээш олар кижи дыннап көрбээни когаралдарга таварышкан. Ол когаралдарны бистерниң билип турарывыстан артык чангыс-даа улус ынчаар билбес. Бис эрткен дайынга миллион-миллион кижилеривисти ышкынган бис. Чаа дайынны баш удур болдурбас талазы-биле шиитпирлиг базымнарны кылырының эргежок чугулазын совет улустун онза чидии-биле медереп билип турарының чылдаганнарының бирээзи ында болуп турар.

Кажан, кижи төрелгетенниң мурнунга материалдыг бүдүрүлгениң, эртемни болгаш техниканы хөгжүдер, материалдыг кежиктерниң өлбекшилин тургузарының талазы-биле калбак аргалар ажыттынган, кажан кижи космиктиг октаргайже ужудуушкуннарны күзелден боттуг чүүл болдурган, атомнуң чажыдынче ажыдып кирген бистиң үевисте, күрүнелерниң аразында маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээриниң чепсээ кылыр дайынның дугайында бодал боду-ла черлик болгаш боттуг чүүлге үүр болган турар ужурлуг кылдыр сагындырып келир-дир. Ындыг болза-даа, шынгыы боттуг чүүл чүдел дизе, чогум-на харын кажан дүүген депшилгеге таарымчалыг эргежок чугула байдалдар тургустунган амгы үеде, кижи төрелгетен чаа дайынның халавының бизинде таварышканындадыр.

Термоядролуг дайынның айылынче делегейни киир тырттарынга белен болуп турар ең агрессчи империалистиг күштер герман тайбың кереззин чарарының айтырыын байдалды чидиглендиреринге чылдак кылдыр шилип алган деп чүве бүгүдеге билдингир болгай. Бо айтырыгның талазы-биле Совет Эвилелиниң туружун чангыс эвес үдаа тайылырлаар ужур биске таварожып турган болгаш бо бүгүге биирдеи бирээ чокка база катап доктаарының эргежок чугулазы бар деппе.

Бистин саналдарывыстың сорулгазы чүдел? Ол сорулга бөдүүн болгаш билдингир: делегейниң ийиги дайынының сөөлүнде Европаның төвүнде арткан имистелип чыдар одаглы герман тайбың кереззин чарарының аргазы-биле өжүрери, туруп туруп амгы герман кызыгаарларны юридик талазы-биле быжыглаары. Барыын Германияда база катап бажын ковайтып келген милитаристеениң болгаш өжөөзиректериниң айыылдыг авантюраларының оруунга моондакты тургузары болур. Агрессияже чүткүп турар чүгле ындыг кижилер, делегейниң чаа дайынының өртүн өскүдүп үндүрерин күзеп турар кижилер тайбың кереззин чарарындан ойталап болур.

Герман тайбын кереззин чарар үезинде, херек кырында боттуг чорукту, тодаргайлаарга, ийи герман күрүнелериниң туруп турарының боттуг фактыларын барымдаалаар ужурлуг деп чүвени чүвениң ужурун угаазылалдыг бодап чоруур кижи бүрүзү билип турар. Ынчангаш ол күрүнелер-биле тайбың кереззин чарар ужурлуг. Ийи герман күрүнелериниң боттуу-биле догуннап турарын херек кырынга юридиктиг ёзуби-биле быжыглаар төлөөде, Герман Демократтыг Республика-биле-даа база ол ышкаш Германияның Федеративтиг Республиказы-биле-даа дипломаттыг харылзааларны бүгү күрүнелериниң тургузары тайбынны быжыглаарының хөрээнге улуг салыышкын болган турар ийик деп чугаалаар болза чогуур.

Ийи герман күрүнелерни Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээп алыры болгаш ынчангаш оларны делегейге юридик талазыбиле күлээп көөрү тайбыңның хөрээнге улуг ажыктыг үүүлү чедирген турар ийик. Ийи герман күрүнелерни Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээп алыр чорук Барыын Германияда өжөөзирек болгаш милитаристи күштерге база ол күштерге деткимчени көргүзүп турар НАТО шериг блогунуң талазы-биле Барыын Германияның эвилелчилеринге шынгыы моондакты таварыштырар фактор болган турар ийик.

Чүгле Германияның Федеративтиг Республиказын хүлээп көрүп турар кижилер ындыг шуугаазынны кедүре бээрлер: Герман Демократтыг Республиканы хүлээп көрбейн турар болгаш хүлээп көөрүн күзевейн турда ону КНО-га канчап хүлээп алыр боор?

Ындыг болза-даа, бир эвес херек кырында боттуг чүүлдү барымдаалаар болгаш кайы-бир күрүнениң социал тургузуунга ең-сеткил каттыштырылгазын азы ең-сеткил каттыштырбазын эвес, а тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин болгаш бүгү-ниити тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарын политикага удуртулга болдурар чүве болза, туруп турар ийи герман күүнелерни КНО-га хүлээп алыр ужурлуг болгаш ол дугайында үе келген деп түүнелге келбейн барып болбас.

Бир эвес фактыларны барымдаалавас болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин хүлээп көрбес болза, ынчаарда чүү артарыл? Күштерни мөөнөөр болгаш маргылдаалыг айтырыгларны дайынның аргазы-биле шиитпирлээринге белеткенир бе? Ындыг политиканы бодунуң үезинде Даллес чорудуп турган деп чүве билдингир болгай, ындыг болза-даа бодунуң амызының төнчүзүнде ол безин ындыг угланыышкынның айыылдын болгаш хоозунун билип, оортан аткаарлап эгелей берген турган болгай. Даллестиң ойталааны политиказын ам өскелер чепсек кылып ап турарынга хараадаар ужурга таваржыр апаар-дыр. Олар делегейде күштериниң чаа дөзигүүрүнүн үезинде, бодунун бүгү шын эвес, хоозунун көргүскен политиканы чепсек кылыр көдүрүп үндүрген, ынчангаш ол эргижирээн политика-биле бурунгаарларын күзеп турарлар. Ындыг болза-даа, Даллести диргизип болбас, Даллестиң эргижирээн политиказын база-да диргизип болбас. Ону барымдаалап көрбейн эрги бодалдар-биле чурттап турар ол кижи дайын халавынче делегейни чедирип болур магат чок.

Политика талазы-биле херек кырынга боттуг чүүлге даянырының эргежок чугулазын билири, фактыларны тодаргай көөр чорук, оларның таажжын азы таарышпайн турары хамаан чокка, делегейде ең калбаа-биле нептереп турарын демдеглексеп тур мен. Герман айтырынга тускай күрүнелер болур ийи германияларның амгы үеде бар болуп турарын барымдаалап көөр ужурлуг, герман айтырын кыжанынгын, шериг хемчеглериниң аргазы-биле, дайынга белеткелдиң аргазы-биле шиитпирлеп болбас деп чүвени хүлээп көрүп турар хөй-хөй күрүнелериниң удуртукчулары ол боттуг турушту барымдаалап турар.

Ындыг болза-даа угаан-сарыылдың туружу-биле Германия-биле тайбың таарыштырылганы шиитпирлээриниң айтырыынче кирер күзел барыын талакы күрүнелериниң удуртукчу бөлүктеринде ам-даа чок болуп турарын көрбейн барып болбас. Барыын талакы күрүнелер герман тайбын кереззин чарар дугайында бистиң саналдарывыска шериг белеткелдерин күштелдирери-биле болгаш шуут кыжаныглар-биле харылаап турарлар. Ындыг болза-даа, оон-биле үүү чедип ап болурул ынчаш? Бистиң улузувус кыжаныгдан кортпас, кандыг-даа агрессорга өлүмнүг согуглу бээринге четчир күштер бисте бар дээрзин барыын талакыда билип турарлар болгай. Герман тайбың кереззинин айтырыын дугурушкан үндезинге шиитпирлээрин бистиң саналдап турарывыстың дугайын, а АКШ-та, Барыын Германияда болгаш өске-даа чамдык чуурттарда ышкаш дайын калчаараашкынның байдалдарында ындыг үндезинни ажылдап кылыры болдунмас дээр дугайын ында билип турарлар.

Чугаалажыышкыннар херек, харын-даа ол эргежок чугула дээрзиниң дугайында Барыын чүкте дыка хөй чугаа-соттар болуп турар-дыр, харын. Августуң 30-де болган парлалга конференциязынга АКШ-тың президентизи Д. Кеннеди база-ла ындыг янзылыг чугаалаан. Бир эвес ол чорук барыын талакы күрүнелериниң херек кырында шынныг бодалдарын илередип турар чүве болза, бир эвес олар ажыл-херекчи чугаалажыышкыннарга белен чүве болза апаа Совет чазак байыр чедирип турар.

Түүнелинде барып, антигитлержи эвилелге киржип турган бүгү-ле күрүнелериниң киржилгези-биле герман тайбын кереззин чарар шак ындыг шыңгыы ажыл-херекчи чугаалажыышкыннар дээш бистер туржуп турар бис. Ынчаарга Германия-биле тайбың таарыштырылганы төнчү чогу-биле сонгаарладыр арга чок-тур. Бир эвес кым-бир кижи чугаалажыышкыннар дугайында чугаа-соттар-биле шаг-үени чылзыр, хөй-ниитиниң бодалын мегеләр деп кордал бүттүнмес деп база катап ең-не тодаргайы-биле чугаалап каар бодап тур мен.

Бир эвес барыын талакы күрүнелер бистиң-биле кады герман тайбың кереззинге ат салбайн баар болза, бистер хомудаар-дыр бис. Ол таварылгада кереззни ГДР-биле болгаш ону кылырын күзеп турар ындыг күрүнелер-биле чарган турар. Тайбың таарыштырылганы оон ынай сонгаарладыр арга чок, ам-даа сонгаарлаткаш туруп бээр болзувусса, улустар бисти өршээвес.

Герман тайбың кереззи чардынарга Барыын Берлин дугайында айтырыг база-ла шиитпирлеттинген турар. Барыын Берлин демилитаризастаттынган хостуг хоорайның корум-чурумун алыр, а оон чуурттакчылары боттарының күзеп турары экономиктиг болгаш политиктиг ындыг корум-чурумнарның байдалынга чурттаар бүрүн болдунар аргаларлыг болулар. Барыын Берлиниң иштики херектеринге кым-даа холгаарлаар эрге чок болур. Төвүнде Барыын Берлиниң туруп турары Герман Демократтыг Республиканың чазаа Барыын Берлинге дегбес, оон иштики херектеринге холгаарлаар деп бодавайн турарының дугайын база-ла чангыс удаа эвес демдеглеп келген.

Барыын Берлинни кандыг-даа хүрээлээр чорук болбас дээрзи черле билдингир. Бүгү-ле чурттар-биле болгаш улустар-биле харылзажырының хостуу аңаа хандыртынган турар, ынчалза-даа Барыын Берлин-биле харылзаалар оон девискээрбиле эртип турары Герман Демократтыг Республиканың чазаа-биле дугуржуп алган дүрүмнерни ындыг таварылгаларда сагыыр апаар болбайнаан.

Делегейниң ийиги дайынының артынчыларын узуткаар чаагай бодал-биле киирген, герман тайбың кереззин чарар болгаш Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурар дээн бистиң тайбыңга ынакшылдыг саналдарывыс империалистиг бөлүктернин чүгле билбес чоруун эвес, харын-даа кедергей калчаараашкынын болдурупканынга бистер кончуг-ла хомудап турар бис. Олар чепсектиг күштерин күжениишкиннигге улгаттырып, чепсегленнишкиннерге үндүрер чарыгдалдарны көөдүдип, дайын характерлиг эллээн каш хемчеглерни ап чорудуп, бүгү делегейге кедергей дүшкүүрлүг чорукту тургузуп турарлар-дыр. Дайынга белеткелдер ылаңгыя Американың Каттышкан Штаттарында, а оон соонда Германияның Федеративтиг Республиказында, Англияда, Францияда онза калбаа-биле чоруттунуп турар. Агрессчи бөлүглежиишкин НАТО-да кирип турар өске-даа чуурттар олче база-ла албадаттырып турарлар.

Тургустунуп келген байдалды барымдаалап көргеш, бистер бистин Төрээн чуртувустун болгаш социалистиг бүгү лагерьниң айыыл чок чоруунун эрге-ажыктарын херекке албайн барып шыдаваан бис харын. Совет чазак болза сөөлгү үеде ССРЭ-ниң камгалалга үнер чарыгдалдарын көөдүдир, херек кырында албан эрттиреринин хуусаазын эрттирген, эки өөреттинген совет дайынчыларны Чепсектиг Күштернин составынга түр арттырар хемчегни аргажоктун кырында алыр ужурга таварышкан. Совет Эвилелинге хамаарыштыр дөрт кыжаныглар бар апарган төлөөде, бистер ядролуг чепсектиң шенелде чазылдырыышкыннарын чорудуп болур турган ышкажыл. Ынчаарга Франция НАТО-нуң бүгү бөлүглежиишкининиң эрге-ажыктарынга чорудуп турары ядролуг чепсектиң шенелделеринге кандыг-даа кызыгаарлаашкыннар-биле холбаштаан турар-дыр, чүге дээрге шенелделерни хоруудаар чорук аңаа черле хамаарышпаан турган ышкажыл.

АКШ-тың болгаш Англияның удуртукчулары боттарының саналдары-биле барыын талакы дипломатияның кажарлаашкыннарынга кажараан кижилерни будулдурар бодап турганнар. Олар кижиге ынакшыл дугайында, кижилерниң кадыынын дугайында меге-хоозун чугаа-соттар-биле чажыртынарын оралдажып турарлар. Ынчаарга олар ол-ла үеде кижилерни өлүрүпхыдырының чепсектерин калчаалыы-биле чыып, мөөннеп турарлардыр.

Мындыг чечен үлегер сөс бар: бажын алыскан кижи—бажының дүгү дээш ыглавас. Дээрги империалистер дайынның одунга кижилерни өлүрүп кырарынга белеткеним тура, оларның кадыынын дугайында шуугажып турарлар ышкажыл.

Олар боттары биске кыжанып, чидигленнишкинни кыдыкы хемчээлинге чедирип турган хирезинде, харын бистиң айыыл чок чоруувусту болгаш бүгү-ниити тайбынны быжыглаарының хемчеглерин бистиң албаан турарывысты күзеп турарлар ышкажыл. Ол бүгүнү ойлук чок чорук дээрден өске чүү деп адаар боор.

Чогум-на харын чер кырынга тайбынны камгалаар дугайында, бүдүн-бүдүн чуурттарның болгаш улустарның амыдыралының дугайында сагыш салбышаан, агрессчи күштер боттарының сорулгаларын дайынның аргазы-биле чедип албас деп чүвени олар билген турар кылдыр бистер оларны билиндирип болгу дег эргежок чугула хемчеглерни алыр ужурга таварышкан бис. Кижилерниң чүгле кадыындан эвес, харын база амы-тынындан когарадырын күзеп, база бистиң улустун, социалистиг чуурттарның болгаш тайбыңга ынакшылдыг өске-даа чуурттарның улустарының боттарының күш-ажылы-биле тургузуп алганы бүгүле чүүлдерин олардан хунаап алырын күзеп турар күштернин арада доктаарынга эргежок чугула чепсекти сайыраңгайжыдарындан ойталап шыдавас бис. Агрессчилер, бир эвес олар дайынны өөскүдүп үндүрүп келир болза, ол чорук оларга бодун боду өлүртүнер чорук болур деп чүвени олар билип алыр ужурлуг.

База бир чангыс мындыг чүүлдүн дугайын ыыттавайн эрттирип болбас. Ол эллептиг-даа харын. Анголада болгаш Алжирде, Бизертада болгаш Конгода, Оманда болгаш Кеннияда — улустар колониалдыг дарлалга удурланыышкынның үнүн көдүрүп үндүрүп, оларның кижизиг, төлептиг чоруун хүндүлеп көөрүн негеп турар, чер болганда национал-хосталга дээш мун-мун демиселчилерни өлүрген кижилер кижилериниң кадыынын дугайында чугааларны ам чорудуп турар.

Барыын талакы күрүнелериниң политиказынга кижиге ынакшылче кыйгырыгны колониалисчи дээрбедээшкин-биле канчаар дүүштүрүп турарын кижи кайгаар чүве.

Дарлаттырган улустарның боттарының хамаарышпас чоруу дээш, колониалисчи дарлалдан хосталыры дээш демиселче көдүрлүп үнген чер болганга империалистер ол-ла дораан мези-чыдазын шалып, колониалисчи бүл ээлилдиг ёзу-чурумну күш-биле доктаадып тударын оралдажып турар. Колония улустарга хосталганы тыпсып бээр деп чөптүг негелдеге колонизаторлар ханныг террор-биле, бомбалар-биле, напалм-биле харылаап турарлар. Олар көдээ суурларны болгаш чурттакчылыг черлерни өрттедип, камгалал чок кижилерни — хөрээженнерни, кырганнарны, ургларны өлүрүп турарлар.

Чок, боттарының хамаарышпас чоруу дээш, боттарының хосталгазы дээш демисежип турар улустарга удур угланган империалистиг политиканы кандыг-даа сөстер-биле чажырып болбас.

Кажан, Каттышкан Нациялар Организациязынга дыка хөй чурттар колониалисчи дээрбеделгеге удур саналдап турар үеде, империалистиг күрүнелериниң, ам кижиге ынакшыл дугайында сөстерни чугаалап турар ол-ла күрүнелериниң чамдык төлөөлекчилери колонизаторларга деткимчени көргүзүп турар, а ыыт чокка дуюкаа эрттирип каап турар кижилер херек кырында колонизаторларның талазында болуп турар.

Кижи төрелгетенниң сагыш-сеткили колонизаторларның ханныг үүлгедиглери-биле эптежип шыдавас. Колониализмни чаагай күзелдериниң дуазазы-биле узуткап болбас. Колониализмге удур демисел тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарның кады күжениишкиннерин негеп турар. Агрессияга болгаш улустарны дарлаар чорукка удур, тайбын болгаш депшилге дээш көдүрлүп үнүп турар бүгү күштерниң ниити фронтузунуң кайы хире быжыындан болгаш чангыс эптиинден колонизаторларга удур улустарның демиселинин чедиишкинниг болуру хөйүнде хамаарышып турар деп чүве билдингир-дир.

Ам чугаа болза кол чүүлдүн дугайында — дайынны баш удур болдурбазының дугайында чоруп турар. Дайынның өөскүп үнүп келириниң айылын, чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин, ядролуг чепсектин шенелделерин болгаш мөөннелгезин узуткаар төлөөде, чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин чедип алыры эргежок чугула. Ынчан ядролуг чепсектиң шенелделериниң дугайында айтырыг база турбас болур, чепсек чок болур — ол дээрге күрүнелериниң аразынга дайыннар болбас дээни олдур. Бир эвес тургустунган чепсек узуткаттына бээр үүве болза, дараазында база-ла узуткап чок кылдынар ужурлуг чепсекти катап тургузар дээш күштерни болгаш хөрөңгилерни кажан-даа чарыгдавас.

Делегейниң ең ыңгыы контролю-биле чепсегленнишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрерин боттандырарын саналдап турар бис. Кижилерге ёзулуг ынакшылга, оларның амыдыралының болгаш кадыының дугайында сагыш салыышкынга үндезилеттинген санал бо-дур. Барыын талакы күрүнелер бо саналды чүге хүлээп албас чүвел? Ындыг шиитпирге бүгү делегей адыш часкаар ийик!

Совет Эвилелинге хамаарыштыр кандыгыл дизе, чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында кереззни ажылдап кылыр болгаш аңаа ат салыр төлөөде, чугаалажыышкыннарның столунга кандыг-даа үеде олуруптарынга белеп дээрзин бис база катап чугаалап турар бис. Чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң программазын бистин чуртувустун көдүрүп үндүргениниге совет кижилер чоргаарланып турар. Совет чазак чепсегленнишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында дугуржулганы чедип алырын чиигедири-биле хөй-хөй айтырыгларның талазы-биле барыын талакы күрүнелер-биле чөпшээрежип болур ийик.

Кажан, барыын талакы күрүнелер чепсегленнишкинни дүжүрерин ядролуг чепсектиң талазында болгаш аңаа хевирнин чепсегленнишкиннеринин талазында деңнештирип көөр ужурлуг бодалды айыткан турда, чепсектиг күштернин санының болгаш чепсегленнишкиннерниң улуг кызыырлдазын баштайгы үе-чадада боттандырарынга бодувустун беленивистиң дугайын медеглээн бис. А контроль ышкаш ындыг айтырыгларның талазы-биле Совет чазак болза, бир эвес барыын талакы күрүнелер чепсегленнишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында совет саналдарны хүлээп алыр болза, оларның кандыг-даа саналдарын хүлээп алырына белен дээрзин билдингир болгаш тодазыбиле медеглээн.

Ындыг турбужежок, барыын талакы күрүнелер чепсегленнишкинни дүжүрер дугайында чугаалажыышкыннар эгелээри-билек дораан-на, контрольдуң айтырыгларының артынга чаштынарын удаа-дараа оралдажып турар. Совет Эвилели чепсегленнишкинни дүжүрери дээш, а контрольду күзевейн турар, контрольдан болгаш өске-даа ол ышкаш чүүлдерден ойталап турар дээн чергелиг чүгле ындыг чугаалар дыңналып турар.

Чангыс-даа чурт өскелерден чажыды-биле халдаашкын кылырына херектиг боо-чепсекти бүдүрерин болгаш күштерни мөөнөөрин кылып шыдавас болган турар кылдыр бүгү булуннарга болгаш бүгү дыдыктарга хостуг кирип, бүгүнү хаара тудуп турар, вето салыр эрге чок делегей контролюнуң дугайында бистиң системавысты хүлээп алыр болза, бис чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында Совет Эвилелинин саналын хүлээп алыр бис деп сөзүн барыын талакы күрүнелер чугаалазыннар. Олар ындыг саналды киирзиннер — ону хүлээп алыр бис. Ынчангаш чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыы бүгү улустарының эрге-ажыктарынга шиитпирлеттинген турар. Бир эвес барыын талакы күрүнелер ындыг саналды киирген-де, а бис ону хүлээп албаан болзувусса, ынчаарда чепсегленнишкинни дүжүрериниң бүгү буруузу биске онаашкан турар ийик.

Ындыг болза-даа, чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дээш контрольдун боттарының системазын барыын талакы күрүнелер саналдавайн турарлар. Чүге? Чүге дээрге, олар чепсегленнишкинни дүжүрерин күзевейн турар болгаш бир эвес олар чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш контрольдун боттарының системазын саналдаар болза, бис ону хүлээп алыр апаар, ынчаарда олар кайнаар-даа аткаарлап шыдавас деп чүвени билип турарлар.

Чепсегленнишкинни дүжүреринин айтырыы шиитпирлеттинген турар ужурлуг, чепсегленнишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрери факт болган турар ужурлуг. Ындыг болза-даа ол боду-ла чаягаар чедип келбес — демисел херек. Тайбынны күзеп турар улустар ону билир чорукту илергейлээр болгаш чепсегленнишкинни дүжүреринге удурланып, чепсегленнишкинни эңдере бүдүрерин калбартып, делегейниң ушку дайынын өөскүдүп үндүрерин белеткеп турар күштерге удур демиселге сырый каттыжар ужурлуг. Чурт бүрүзүнге улустар бүгү күштерни чепсегленнишкинни дүжүрери дээш демиселче мобилизастаар, боттарының быжыг күзел-соруун илередир арганы тывар болгаш чепсегленнишкинни дүжүрериниң дайынныларын аткаарлаарынче албадаар ужурлуг.

Бүгү чуурттарда улустар чепсегленнишкинни дүжүрери дээш боттарының үнүн шиитпирлиг көдүрүп үндүрүп турар. Индияның улузу бо айтырыгга улуг идепкейжи чорукту илергейлеп турар, ынчангаш Индия Республиканың чазаа чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында кереэни дүрген чарары дээш делегей ареназында үнүп турар. Тайбыңга ынакшылдыг өске-даа чуурттар-биле кады Индия чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери амыдыралга боттанган турарын чедип алырын моон-даа соңгаар оралдажыр дээрзинге бүзүрээр бис.

Ынчаарга агрессчи шериг блоктарында бактаап турар хөй-хөй чуурттарда чамдык кижилер барыын талакы күрүнелериниң политиказының, чепсегленнишкинни эңдере бүдүрериниң болгаш дүшкүүрлүг чорукту чидиглендиреринин политиказының чедирип турар айыылдын ханызын ам-даа медереп билбейн турарын чугаалап каар болза чогуур. Ында чамдык бөлүктер удурланыышкынын илергейлеп, ажылды чепсегленнишкинни дүжүреринге ажыктыг кылдыр чорудуп турар болбайнаан, ындыг болза-даа ол чуурттарда кижилериниң кол нуруузу идепкей чок байдалда турбушаан. Ында кижилер база-ла тайбынны күзеп турар, ынчалза-даа олар тайбың дээш демиселге кызымаккай чорукту илергейлевейн турарлар. Оон туржук, барыын талакы чуурттарда дайынзырак бөлүктер парламент соңгулдаларынга чүс-чүс мун болгаш миллион-миллион соңгукчуларның бадылаашкынын ажыглап, агрессчи политиканы, дайын белеткелиниң политиказын чорударын үргүлчүлеп турар парламентилерни болгаш чазактарны ол соңгукчуларның дузазы-биле тургузуп турарлар.

Ам, кажан дайын болур бе азы болбас бе деп айтырыг шиитпирлеттинип турда, делегейде аңаа көрүкчү кижи туруп болбас. Дээрги Неру болгаш Азия база Африка чуурттарының шылгарангай ажылдакчыларының чөптүг чугаалап турганы ышкаш, дайын болгаш тайбың айтырыгларынга нейтралдыг боон болдунмас, чүге дээрге, кажан амыдырал-биле өлүмнүң кайы бирээзин шилип алыры туруп турда, аңаа тоомча чок туруп болбас. «Дайын биле тайбынның хөрээ улуг азы бичии-даа чурт бүрүзүнге хамааржыр, ындыг болганда чурт бүрүзү харыысалганын бодунга онаашкан улуун күүседир болгаш бо угланыышкынга ажыглаар» болгаш «бистиң сорулгавыс тайбын дээш, дайынны болдурбас дээш демисежири болур» деп бистиң хүндүлүг аалчывыстың чугаазын, кымга тайбың эргим болдур, ындыг кижи бүрүзү долузу-биле деткиир.

Тайбыңның эрге-ажыы дээш идепкейлиг демисежириниң эргежок чугулазын улустар улам-на калбаа-биле билип турарын блоктарга каттышпаан күрүнелериниң баштыңнарының чоокта чаа Белградка болган конференциязының түүнели көргүскен. Кижи төрелгетеннин салым-чаяаны дээш буянныг дүвүрээшкиниин, тайбынны камгалап алыры дээш, колониализмни туюлунга чедир чок кылыры дээш чүткүлдүн бары ол конференция чорун турганының үезинде көстүп, билдинип турган.

Күрүнелер аразынга бот-боттарын билчирин эжижиериниң болгаш Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга харылзааны эжижиериниң эргежок чугулазының дугайын ол конференцияга чугаалап турган.

Бир эвес ССРЭ биле АКШ-тың аразында чөрүлдээлер чок кылдынган, бир эвес оларның аразында тайбын кады ажылдажылганын харылзаазы тургустунган турар болза, ол чорук бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга дыка улуг дузаны чедирер дээрзин бис эки билип турар бис. Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар канчаар тургустунуп турарындан улустар аразының байдалы оон дыка хамааржып турар-ла болгай. Бир эвес ийи улуг күрүнелер—Американың Каттышкан Штаттары болгаш Совет Эвилели — бот-боттарын билчир чорукту чедип ап, тайбың чуурттаарлар болгаш харын чүгле аңаа тайбың эвес, найыралдыг чуурттаар болза ол чорук тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынның туружунда туруп турар, тайбынга ынакшылдыг бүгү чуурттарның улуг чедиишкини болгаш улуг тиилелгези болуру чигзиниг чок.

Бир эвес АКШ биле ССРЭ-ниң аразынга тайбын, ең-найыралчы харылзаалар тургустуна бээр болза, кандыг-бир чурт улустар аразының байдалын нарыыдадып шыдавас ийик, чүге дээрге, ол чурт бистин ийи чуурттарның туруштарын бөлүмдаалап көөр апаар болгаш бодунуң агрессчи планнарындан ойталаар апаар ийик. Совет-американ ең-найыралчы харылзааларынга орукту аштаары эргежок чугула, аңаа үү херегил дээрге, делегейниң ийиги дайынының соонда ССРЭ биле АКШ-тың аразынга харылзааларында тургустунган моондактарны, даштарны ап октаар херек, ёзулуг тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынныларын чедип алыр, садыг, культура болгаш өске-даа харылзааларның хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалды тургузар. Бис аңаа чүткүлдүг бис, олче Совет чазак улуг күштү салып турар.

Бүгү делегейге тайбынны хандырарынга совет-индий найыралы улуг рольду ойнаар. Бот-боттарын хүндүлежиринге, бүзүрежиринге болгаш бот-боттарын деткиринге дезилеттинген Совет Эвилели биле Индияның аразында найыралы болгаш бот-боттарын билчир чорук—бо дээрге бистин ниити байлаавыс-тыр. Бистиң улустарывыстын чаагай чоруунга, бүгү делегейге тайбынның эрге-ажыынга ол найыралды быжыглаарынга Совет чазак бүгү үүлдү кылыр.

Индий национал экономиканың хөгжүлдезинин хөрээнге ССРЭ биле Индияның аразынга экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга эки үре-түүнелдиг болуп турар деп чүвени бодаары совет кижилерге чаагай-дыр. Бхилайның металлургия заводунуң тудуунга бистин Индияга дузавыс индий күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының, база ол ышкаш Индияның бөдүүн кижилериниң бедик үнелээшкинин алган «Совет чазак-биле кады ажылдап турган турган ... болза, Индия биле Совет Эвилелиниң аразында быжыг харылзааның, найыралдың демдээ-дир» деп дээрги Неру онзалап демдеглээн. Бис долузу-биле оон-биле чөпшээрежип турар бис, ынчаарга силерниң адыш часкаашкыннарыңар, эштер, чазактың хемчеглери, бистиң улустун угаан-бодалы болгаш күзээшкини бир угланыышкында ажылдап турар дээрзин база катап бадыткап турар.

Экономиканың болгаш культураның янзы-бүрү адырларында бистиң чуурттарның үре-түүнелдиг кады ажылдажылгазының хөй-хөй чижектерин көргүзүп болур. Экономиктиг, эртемнин, техниканың, культураның болгаш өске-даа тайбың харылзаалар ССРЭ биле Индияның аразынга улам быжыгып, хөгжүүн дээш Совет чазак, совет улус бүгү үүлдү кылып турар.

Эштер! Бистиң чуртувус чогаадыкчы күш-ажылдың улуг көдүрүүшкүнүнде туруп турар. Совет улус Ленинниң улуг партиязының чаа Программазының төлевилелин чугаалажып, СЭКП-нин XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш белеткенин турар. Партияның Программазы—бистиң чуртка коммунизм тургузуушкунунуң программазы — бо дээрге чүгле коммунистерниң эвес, а бүгү совет кижилериниң хөрээ, миллион-миллион кижилериниң дириг ажыл-хөрээ-дир. Совет кижилерге дайынның хөрээ чок. Бистиң улузувустун тургузуп турары ниитилели болза бүгү улустарга Тайбынны, Күш-ажылды, Хосталганы, Дөң эргени, Аас-кежиин бээрин бодунуң сорулгазы кылдыр чөпшээлап турар.

Совет Эвилели биле Индий Республиканың аразында совет болгаш индий улустарның аразында сыныш дивес ең-найыралы делгерезин!

Бүгү чуурттарның болгаш диптерниң тайбыңның чангыс-аай күжү делгерезин!

Бүгү делгейге тайбың делгерезин!

(Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган).

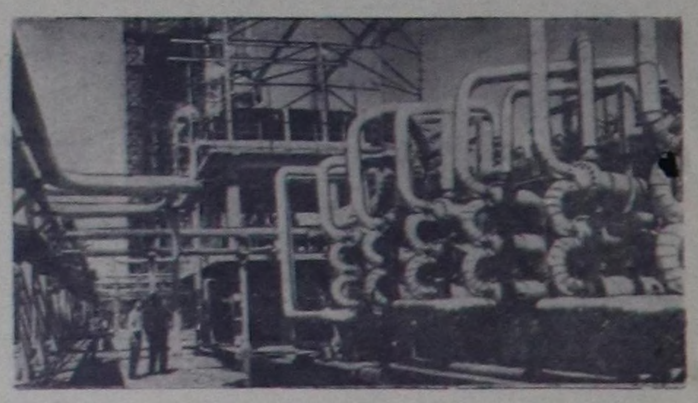

Румын Улус Республиканың химия болгаш энергетика үлетпүргүнге кол черни нефть тывыжы эллеп турар.

Чоокта чаа Онешти-Борзешти хоорайның нефть арыглаар заводунга коксту чоорту бүдүрүп үндүрер дерилге ажылдап эгелээн. Ол дерилге РУР-нуң металлургия үлетпүрүн кокс-биле болгаш химия үлетпүрүн янзы-бүрү чиг-эт-биле хандырар.

ЧУРУКТА: Коксту чоорту бүдүрериниң автоматчыттынган чаа дерилгези.

Румынияның Аджерпресс агентилелиниң фотозу.

СОВЕТ-ИНДИЙ НАЙЫРАЛДЫҢ МИТИНГИЗИ

ДЖ. НЕРУНУҢ чугаазы

Дээрги дарга!
Дээрги премьер-министр Хрущев!
Эргим өөнүктер!

Найыралдың болгаш байыр чедиреринің сөстерин маңаа чугаалаан силер бүгүдеге ханызы-биле четтирдим.

Шынавыла, ийи хүн бурунгаар Москвага келген үемден эгелээш, Совет чазактың хүндүлүг баштыңынын, Совет чазактын өске-даа удуртукчуларының болгаш улуг найысылалдың чонунуң хүндүлээчелиниң болгаш найыралдыының бүзүредилгелери-биле үргүлчү таваржып турдум.

Совет Эвилелинге келирим менээ кезээде өөрүшкү болур чүве. Ол дээрге чаа ниитилелдің тургузуунда бурунгаар шимчээшкиннерни болгаш эртемниң депшилгезин хайгаарап көөр арганы менээ берип турар. Бисти мында бүргеп турар найыралдың байдалы мени өөртүп турар-дыр.

Мен маңаа алды чыл бурунгаар човаан кижи мен. Оон бээр Совет Эвилели көскүзү-биле бурунгаар хөгжээн. Чаа адырга — октаргай ужудуушкуннарын боттандырарынга кайгамчыктыг чедиишкиннерни ол чедип алган.

Мында, кайгамчыктыг хоорай Москвада улуг өскерлиишкиннерни көрүп тур мен. Ол өскен—хөй чаа бажыңнарны туткан-дыр. Хоорай улам чарашсаан болгаш мурнундаазындан улам улуу-биле кижиниң караан өөртүп келир-дир.

Эрткен чылдарда индий-совет харылзаалар болгаш кады ажылдажылга дыка хөгжээн, бистің садыглажылгавыс улуг калбарган болгаш культурлуг харылзааларывыс өскен. Өөренир болгаш техниктиг белеткел алыр дээш чүс-чүс индий студентилер бээр кээп турар. ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле улуг-улуг заводтарны Индияда туткан болгаш тудуп турар. Биске онза чугула ол ажыл талазы-биле чүс-чүс совет инженерлер, техниктер Индияга дузаны көргүскен.

Бистің ажыл-чорудулгавыстың хөй чугула адырларында совет инженерлер болгаш эртемденнер-биле кады ажылдажылгага бис онза байырны чедирип турар бис. Биске көргүскен болгаш көргүзүп турар дузаламчызы дээш Совет чазакка ханы четтиргенимни илередип тур мен.

Чаа Индияны тургузар, бистің улустың амыдырал деңнелин көдүрер, аңаа төлептиг амыдыралды тургузар дээш ажылдап турар бис. Ол соруулга-биле бис ийиги беш чыл планывысты мырынай чаа доскаш, ам үшкү беш чылда ажылдап эгелээн бис. Ол беш чылдың төнчүзүнде үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинге быжыг үндезинни салып алырынга бүзүрээр бис.

Бодумнуң чуртумга хамаарышкан айтырыгларны кылып турзумаа-даа, мээң угааным болгаш бодалым делегей байдалынга дүвүрээн болуп турар, ынчаарга ол байдал сөөлгү айларда баксыраан, ынчангаш дайынның коргунчуг чоруу безин турып келген-дир.

Дайын кезээде аар-берге. Ынчаарга халаптыг ядролуг чепсектиг бистің хүннеривисте ол дугайын бодаары коргунчуг. Делегейниң бүгү удуртукчулары тайбың дээрге эргежок чугула үүл деп айтып-даа, чугаалап-даа турган. Тайбың-ның чугулазын харын-даа өске кайы-даа чурттаазындан артык Совет Эвилелинде демдеглеп турар.

Дайынның халаптыг кыжанын кезээ шагда узуткаар төлээде, делегейниң боттуг контролю турда чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш Совет Эвилели туржуп турар.

Индияда бистер тайбыңга онза бердинген бис. Англи империализмге удур бистің демиселивиске безин тайбың орук-биле чоруурун бистің улуг баштыңчывыс Махатма Ганди хөй чылдарның дургузунда биске чагып човаан болгаш тайбың арга-биле бисти хосталгага чедирген.

Бисте Индияда четпестер хөй, ынчангаш кандыг-даа талазы-биле өске улустардан дээре бис деп санавайн турар бис. Ынчалза-даа бис кезээде тайбың дээш туржуп келген бис. Мынчангаш, бир эвес сагыш салыышкыннары-биле бүргеттинген делегейивиске дайын өскүй бээр болза, келир үедеги чаа Индия дугайында бодалывыс буураар апаар. Бо бүгүнүн ужурунда делегейниң амгы байдалы биске эң-не ханы сеткил аарыышкынын болдуруп турар. Дайынның болгаш тайбың-ның дүлгүүрү бистің холувуста эвес дээрзин билип турар бис, ынчангаш ол берге байдалды өскертир төлээде хөй чүүү кылып шыдаар деп бис. Ынчалза-даа тайбыңга кылып болур хөй эвес үүлдеривисти ону ынчаар кылып деп күзел-биле хайныгып турар бис. **(Адыш часкаашыны).**

Дайынның болгаш тайбың-ның дүлгүүрүн боттарының холдарында тутуп турар улуг күрүнелерни, оларның аразында бөгүн шылгараңгай черни ээлеп турар Совет Эвилелин дайынның коргунчуг кыжаныын чайладырынче болгаш бүгү делегейни тайбыңга киирериче кыйгырып турар бис.

Каттышаан 25 күрүнелерниң конференциязы болуп эрткен Белградтан Москвада чедип келдим. Ол төөрүүл хуралдың киржикчилериниң бир үн-биле кылган дилээн өзугаар Гананың президентизи болгаш мен Дарга Хрущевка чагаа эккелген бис, ында делегейниң айыылдыг байдалының дугайында бистің улуг сагыш аарып турарывыс илереттинген. Ол-ла ышкаш чагааны АКШ-тың президентизи Кеннедиже база чоруткан.

Ол ийи улуг күрүнелерниң аразына далаштыы-биле чугаалажыышкыннарны кылырын, ылангыя амгы үениң эң-не чугула айтырыгларын шиитпирлээри-биле, азы чок болза, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чымчадыр болгаш чугаалажыышкыннарның үре-түннелдиг болур байдалын тургузары-биле чугаалажыышкыннарны кылырын бистің төөрүүл хуралывыстың киржикчилери кыйгырып турарлар.

Ол — каш диптериниң 25 чурттарының удуртукчуларының чагаазы чүве, ынчангаш ол дээрге бүгү делегейде үүс-чүс миллион кижилериниң ханы күзел-бодалын илергейлеп турар чагаа деп санаар мен. Ол чагаада олар делегейниң бистің мурнувуста бөгүн туруп турар чамдык айтырыгларының талазы-биле боттарының хуу үзел-бодалдарын илергейлевээннер. Олар болза ол айтырыгларны дугуржулганын аргазы-биле шиитпирлээринге бүгү болдунар күжениишкиннерни кылган турар ужурлуг кылдыр санап турарлар. Чүгле чугаалажыышкыннар үре-түннелдерге чедирип болур дээрзинге база олар бүзүрелдиг. Делегейниң ол чугула айтырыгларын шиитпирлээринге чугаалажыышкыннарның оруундан өске орук чок деп бис бодап турар бис.

Кижи төрелгетенни бөгүн коргудуп турар амгы дүшкүүрлүг чоруктуу чымчадып, дайынның айыылын чайладыптар билек-ле, чепсегленишкинни бүрүнү-биле дүжүрери ышкаш ындыг эң чугула айтырыгларны чугаалажып көөрүнге орук ажыттынар апаар. Бир эвес чепсегленишкинни бүрүнү-биле дүжүрериниче ораладашпас болгаш ону чедип албас болзувусса, бүгү делегейге тайбың-даа чок болур деп бүзүрээр мен. Ынчангаш, коргунчуг чорук кижилериниң угаанныын каяа-даа долар апаар, а коргунчуг чорук—багай сумелекчи болгай. Коргунчуг чорук өжээнге, күштү хереглээринге, үрегдээшкинге чедирер.

Бөгүн бистен ындыг ырак эвес чаа делегейни, — үскүлежиишкиннер болгаш өжээннежир чорук чок делегейни тургузар арганы эртемниң депшилгези берипкенде, ол чаа делегей бүгү кижилерге чаагай бүаанны бээр деп турда, кижи төрелгетен оон мурнунда ажыттынып турар аргаларны ажыглавайн барып, үрегдээшкиннің аргазынче кире бээр болза, аттыг улуг халап болур ийик.

Бөгүн бистің мурнувуста сөөлгү арга ажыттынып турар. Шын эвес кылган базым кижи төрелгетенге бүгү келир үени чок кылып каап болуо. Тайбынны күзеп турар бис, ынчангаш тайбың чүгле тайбың оруктар-биле чедип алдынып болур, оон башка бис коргуушкуннун, өжээннежилгениң болгаш өжээнзиректелиишкиннің байдалынга чурттаар апаар бис.

Дайын кандыг-бир чурттуң азы партияның тиилээринге чедирип шыдавас, дайын чүгле бүгү-ниити аштырыышкынга болгаш харын-даа кижи төрелгетенни бүрүнү-биле үзуткаарынга чедирип болур деп, чүвени билир көскү эртемден кижилер бөгүн биске чугаалаап турар.

Бир тээ ол ындыг болганда национал-даа, делегей-даа талазының айтырыгларны шиитпирлээринге бар турар бүгү тайбың аргаларны ажыглаар болза чогуур.

Эң улуг тиилелге дээрге — кымдаа аштырыышкынга таварышпас болгаш шуптузу чедиишкинни үлежип турар ындыг тиилелге болур деп, 2500 чыл бурунгаар чурттап турган, бистің улустың улуг баштыңчызы Будда бир-ле катап ынчап чугаалаан.

Ындыг тиилелге үскүлежиишкиннерни, улуг хемчээлдиг үрегдээшкиннерни дамчыштыр чедип алдынмас. Моон ужурунда бистің айтырыгларывысты шиитпирлээрде тайбың-ның болгаш чугаалажыышкыннарның аргаларын ажыглаарынче кыйгырып тур мен. Ам хөй чылдарның дургузунда чурт бүрүзүнде үүс-чүс миллион кижидер тайбынче кыйгырып турар болгаш олар ол кыйгырын чурттарның удуртукчуларынга база салып турарлар. Оларның чүректериниң кыйгылары боттанган турзун дээш, ону бис дыңнаар ужурлуг бис.

Национал талазы-биле алдар — чугула үүл. Ынчалза-даа дайынны дамчыштыр тайбыны тургузарынче идегелдер-биле холбашкан национал аллар дээрге, бөгүн угаазылалга, логикага черле үндезилеттинмээн, чүге дээрге дайын кымга-даа алдар немеп бербес.

Национал талазы-биле айыыл чок болуру — база-ла чугула бодал, ынчалза-даа бүгү-ниити үрегдээшкин айыыл чок чорукту улгаттырып шыдавас. Ядролуг эртемниң депшилгези идегелди берген, ынчалза-даа ооң-биле кады үрегдээшкиннің айыылын база ол тургускан. Делегей бодунуң чоруур ужурлуг оруун шилип алыр ужурлуг, ынчангаш улуг удуртукчулар бистерни шын орук-биле эдертир ужурлуг.

Хиросиманың болгаш Нагасакиниң үезинден бээр ядролуг бомбалар бүрүн үрегдээшкиннің оруун айтыр турар. Оортан бээр үрегдээшкиннің аргазының хөгжүлдезинде депшилге деп адаар чүве чедип алдынган, ынчаарга келир үениң салгалынга радиоактивиниң халаптыг үржуктары таваржып болур. Моон ужурунда моон мурнунда ядролуг частыышкыннар турып турган деп чүвеге сагыжывыс аарып, ону соксадырынче кыйгырып турар ужурувус ында. Ындыг шенелделерни чоруларын шынзыдар дээш, шериг талазы-биле кандыг-даа бодалдарны идип үндүрүп турза, ол болза бүгү кижи төрелгетенге кыжаныгны тургузуп турар. Миллион-миллион кижилерниң эрге-ажыынга халдай берип турар айтырыглар кижиге ынакшылдыг чоруктуң үзелиби-ле чугаалажып көрдүнген турар ужурлуг. Кижиге ынакшылдын бодалы-даа, логика-даа, угаазылалдаа тайбың орукче айтып турар. ынчангаш ол орук-биле чоруурунче бодумнуң бүгү-ле сеткилим-биле болгаш изин-биле кыйгырып тур мен, ынчангаш ол орук күрүнелер удуртукчуларының бодалдарының болгаш ажыл-чорудулгазының шынарын тодаргайлаан турар ужурлуг.

Совет Эвилели тайбың дээш, чепсегленишкинни дүжүрери дээш туржуп турар. Чаа ниитилелди тургузар талазы-биле улуг ажылды ол кылып турар. Улуг чедиишкиннерни ол чедип алган, ынчангаш келир үеде ооң мурнунда улам улуг чедиишкиннер бар. Чогаадыкчы ажыл-чорудулганың ол чедиишкиннери — ёзулуг тиилелге ол-дур, ол тиилелге кымга-даа хора чедирбес болгаш миллион-миллион кижилерге ааскежиин бээр.

Совет Эвилелиниң хөй-хөй чылдарда көргүзүп турары тайбың дээш демиселиниң үлегери моон соңгаардаа уламчылап, бүгү чурттарга чаагай үре-түннелдерни бээр дээрзинге мен ханызы-биле идегеп турар мен. **(Адыш часкаашыны).**

Хүндүлелдии-биле көргени дээш, оларның найыралдыг болганы дээш, биске хамаарыштыр оларның ынакшылдыг байдалды илередип турганы дээш, Дарга Хрущевка, Совет чазактың кежигүннеринге, а ол ышкаш бо өндүр улуг чурттуң бүгү улузунга четтиргенимни база катап илергейлеп туй мен.

Индияның улузунуң болгаш Совет Эвилелиниң улузунуң аразында харылзаалары улам-на сырый болгаш найыралдыг апаар дээрзинге бүзүреп турар мен.

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң ажыл-ишчилери, ылаңгыя № 5 хову бригадазында ажылдап турарлар повар Нэлли Жигареваны мактал-биле чугаалажып турарлар.

— Бистің поварывыс чемни чогуур үезинде эки шынарлыг кылдыр белеткеп берип турар—деп комбайнерлер чугаалап турар. Ол дээрге „бо хүннерде—дүжүт ажаап алыышкынының изиг түлүк үезинде ажылдың чедиишкинин шиитпирлээринге чугула ужур-дузалыг. Ынчангаш тараа дээш демиселчилерниң мактальын алыры дээрге бөдүүн ажыл-ишчиге улуг шаңнал-дыр.

ЧУРУКТА: № 5 бригадада столоваяның повары Н. Жигарева (оң талазында) болгаш оон дузалакчызы О. Чигжит оларның ажылдап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

КОММУНИЗМ ТУРГУЗУУШКУНУНГА ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИР

Тожу районнуң коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралы

Тожу районнуң коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралынга СЭКП-ниң Программазының төлевилелинин дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң секретары эш О. А. Сиирин-оол кылган. Районнуң бүгү коммунистери болгаш ажылчы чоннары СЭКП-ниң Программазының төлевилелин чүректің ханызындан изин-биле деткип, коммунистиг ниитилелди тургузарының орудтарын ында тодаргайы-биле көргүскенинге өөрүп турар болгаш ол документиде айытқан сорулгаларны боттандырарынга оларның идепкейлиг киржиринге беленин илереткенин ол чугаалаан. Оон ынай эш Сиирин-оол СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың ССРЭ-ниң камгаланыр күжүн улам быжыглаар талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглерин районнуң бүгү ажылчы чоннарының бүрүнү-биле деткип турарын демдеглээн.

СЭКП-ниң Программазының төлевилелиниң дугайында саналынга «Совет Тыва» колхозтан келген коммунист эш Седенейниң чугаалааны:

— Программаның төлевилелин изин-биле деткивишаан, коммунизм тургузарының бо өндүр улуг Программазын хүлээп алыр СЭКП-ниң XXII съездизинге бистің колхозтуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннериг ужуражыр дээш шудургу ажылдап турарлар. Күрүнеге дүк садарының планын 101 хуу күүсеткен бис. А эзт, сүт садарының планын сентябрьда күүседиу бис. Коммунизм тургузуушкунунга идепкейлиг киржири бистің улуг сорулгавыс болур.

— СЭКП-ниң Программазы бүгү улустарга чырыткылыг келир үеже —социализмче, коммунизмче делгем орукту айтыр — деп эш Егоров медеглээн. — Ынчангаш коммунистиг ниитилелди тургузарынга киржири совет кижилерге өөрүшкү болгаш аас-кежин-дир.

— Коммунизм тургузуушкунунуң программазын амыдыралга боттандырар төлээде ону эки билир ужурлуг. Ынчангаш партияның Программазын өөренирин бүгү чоннуң ортузунга организастаары — партия организацияларының база бир чугула сорулгазы болур,—деп «Совет Тыва» колхозта партия эге организациязының секретары эш Доржу чугаалаан.

ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Таная мынча дээн:

— Бистің аныяктарывыс коммунистиг ниитилелге чурттаар-дыр бис деп чүвени медереп билгеш, күш-ажылга болгаш өөредилгеге чүткүлдүг болурун хүлээнип турарлар.

СЭКП-ниң Уставының төлевилелинин дугайында илеткелди эш Т. Э. Сенди кылган болгаш бо айтырыгның талазы-биле санал берген бүгү коммунистер СЭКП-ниң Уставының төлевилелин бүрүнү-биле деткээннер. Коммунист эш Чат мындыг саналды киирген:

— Онза өрес-дидим маадырлыг чоруктарны кылган кижилерни кандидат стажының хуусаазы доозулбаанда СЭКП-ниң кежигүнүнге хүлээп алыр эргени партияның удуртур органнарынга тыпсыр дугайында Уставка немей киирерин саналдап тур мен.

Районнуң партия хуралы СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин чаңгыс-аай эп-сеткил-биле деткээн доктаалды хүлээп алган.

СЭКП-ниң Тожу райкомунуң ажылының дугайында отчёт-илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары эш Н. С. Темөрек кылган.

Районнуң ажылчы чоннары партия организациязының удуртулгазы-биле отчёттуг үенин иштинде чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Колхозтар ниитиниң малының баш санын өстүрериниң күрүне планын малдарның бүгү чүзүн аайы-биле күүсеткилээн. Күрүнеге дүк садарының планын 100 хуу күүсеткен болгаш эзт, сүт садарының планнарын октябрь 10-га чедир күүседир аргалар бар.

«Совет Тыва» колхозта партия эге организациязы партийжи-организастыг болгаш политик-массалыг ажылды колхозчуларның ортузунга эжижиткенинин түңнелинде колхозтуң ажыл-агыйы чедиишкиниг хөгжүп турар.

Оон-биле кады СЭКП райкомунуң ажылында улуг четпестер бар. Тожу район—«чымчак алдын» — өлүк тывыжының талазы-биле сургажаан район болгай. Ынчалза-даа сөөлгү 3 чылдарның (1958—1960) иштинде район өлүк тывыжының планын күүсетпээн. Оон чылдагааны болза, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүсомнуң анныыр-тывыын ажылын кошкак удуртуп, ачыларның ортузунга организакчы ажылды багай чорудуп келгенинде болуп турар. Ол ышкаш районга үнелиг аннар болур Баргузинниң кижин болгаш ондатраны эккеп салып өстүрериниң ажылын боттандырбайн турар.

СЭКП райкому, оон бюрозу үлетпүр бүдүрүлгелеринче отчёттуг үениң иштинде кичээнгейни кошкак салып келгениниң ол бүдүрүлгелерниң ажылы дыка четпес болуп турар. Райпромкомбинат бо чылдын ийиги болгаш үшкү кварталында бүдүрүлге планнарын ыракта чедир күүсетпээн. Ында социалистиг чарышты организаставаан. Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-ажыйының участогунда болгаш районнуң коммунал ажыл-агый болгаш тудуг конторазында байдал оон дээредевес.

Хуралга санал бергилээн коммунистер СЭКП райкомунуң ажылында улуг четпестерни илеткилээн болгаш ол четпестерни дүрген чайладыр талазы-биле үнелиг саналдарын бергилээн. Коммунист эш Базырның бодунуң саналынга демдеглээни:

— Эрткен чылга дөмейлээрге бо чылын районнуң ажыл-агыйынын чамдык көргүзүглери, ылаңгыя мал чемнериниң белеткели дыка четпес болуп турар. Чүге дээрге СЭКП райкому болгаш колхозтарда партия эге организациялары колхозчулар ортузунга организакчы ажылды көшкаткан. Бо дугайында эш Чамыян база чугаалаан.

Район төвүнүң кижи эмнелгезиниң ажылынче СЭКП райкому болгаш райкүүском боттуг кичээнгейни салбайн келгениниң ол эмнелгениң ажылында улуг четпестер бар. Аарыг кижилер эмчилерни үр маңзар, олурар сандайлар чок, аарыг кижилерге эмчилер каржы болуп турар. Эмнелгениң дүрген дуза чедирер машиназы бар хирезинде колхозтарда аарыг кижилерже чалаарга эмчилер барбас. Чүге дээрге ол машина-биле балыктап, каттап чоруй барган болур таварылгалар бар. Бо дугайы коммунистер эштер Мацзай-оол биле Ширинин хуралга саналындан илерээн.

— Илеткелде иви малды дүрген өстүрериниң дугайында саналга мен каттыжып тур мен. Ынчаарга иви малды бригадачы метод-биле кадарып, кадагалаар болза эки. Бистің районга мыйыстыг бода малды колдады өстүрүп, оон уксаазын эжижидери чугула. Бистің районга картофель, чигир свёклазы, капуста, тарымал тоорук эки үнүп болур, ынчангаш оларны әлбәә-биле өстүрер херек—деп коммунист эш Галкин саналдаан.

Районга белеткеттинген балыкты болгаш өске-даа продуктуларны Кызылче чорударына область организацияларындан дузалаарын, колхозтарга машина-техникага артык кезектерни бээр дугайында кичээнгей салырын эштер Наксыл, Тамдыңоол олар чугулалап айытканнар.

СЭКП райкому, оон бюрозу партийжи ажылдың чаа хевирлерин болгаш аргаларын багай нептередип турар. СЭКП райкомунга штаттан дашкаар үлетпүр килдизин болгаш көдээ ажыл-агый килдизин тургузуп ап болур турда оларны тургуспаан. СЭКП райкомунуң килдистериниң штаттан дашкаар инструкторлары бар-даа болза, оларның-биле ажылды четпес чорудуп турарындан олар партия ажылынга четпес киржип турар. Бо дугайын «Май 1» колхозта партия эге организациязының секретары эш Достай-оол шүгүмчүлээн.

Районнуң партия хуралы СЭКП райкомунуң ажылының дугайында илеткелдің талазы-биле делегеренгей доктаалды хүлээп алган болгаш районнуң бүгү ажылчы чоннарын коммунизм тургузуушкунунга идепкейлиг киржиринче кыйгырган.

Районнуң партия хуралы СЭКП райкомунуң, районнуң партия организациязының ревизия комиссиязының чаа составын болгаш партияның область конференциязынга баар төлээлерни соңгаан.

* * *

СЭКП Тожу райкомунуң бирги организастыг пленуму болуп эрткен. Пленум СЭКП райкомунуң бирги секретарынга эш **Т. Э. Сендини**, ийиги секретарынга эш **К. Т. Шыырыпчыкты** соңгаан.

Чаа өөредилге чылынга белеткелдер

Партия чырыдыышкынының четкизинге өөредилге чылының эгелээринге чедир каш хонуктар арткан. Кызыл хоорайның партия организациялары бо чугула ажылга белеткелдерни колдуунда дөзүп турарлар. Бо чаа өөредилге чылы ээлээн онзагай болур дээрзи билдиңгир. Партия чырыдыышкынының системазының бүгү хевиринге бо чылын СЭКП-ниң чаа Программазын болгаш Уставын, партияның XXII съездизинің материалдарын ханызы-биле өөренип арттер. Бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг марксизм-ленинчи бо чугула документилерни ханызы-биле өөренирин хандырары партия организациязы бүрүзүнүң чугула сорулгазы болуп турар.

Кызылдың автосептелге заводунда партия организациязы (секретары эш В. Сташевский) партия чырыдыышкынының бөлүмнерини четчеңнээрин бо чылын ээлээн эки чорудуп турар. Эрткен чылын бо улуг бүдүрүлгеге политиктиг өөредилгени чедир үнелевээнинің уржуктары биче эвес болган. Бүдүрүлге планныг онаалгаларын күүсетпейн турган болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму дыка кошкак турган. Ол хиреде-ле политиктиг чырыдыышкынының ацаа турган бөлүмнериниге ол айтырыгларны чидии-биле чугаалажып көрбейн турган. Оон туржук, бөлүмнерге өөредилге ара үзүлген.

Үстүнде байдалдардан чогуур түңнелди партия организациязы кылбышаан, бо чылын коммунистиг кижизидилгениң бир школазын организастаан. Ооң пропагандистериниге кол инженер эш Филимоновту баштадыр түс-түс адырларның специалистерин киирген. Ээлээн хөй ажылчыннар болгаш специалистер марксизм-ленинизмниң кежээки университединге, автотранспорттуң тодаргай экономиказын өөренир школага барып өөренирлер. Заводтуң бодунда организастаан автошколаның дыңнакчыларына лекцияларны, беседаларны доктаамал организастаар. Чамдык ажылчыннар аныяктарының кежээки школазынга, а инженер-техниктиг ажылдакчылары дээди өөредилге черлерине бот-өөредилгебиле өөренирлер.

Пассажирлер АТК-зында партия организациязы чаа өөредилге чылынга белеткелдерни база доозуп турар. Аңаа тургустунар коммунистиг кижизидилге школаларынга 40 ажыг кижи, политшколаларга 50 хире кижи хаара туттунар. Ээлээн хөй ажылдакчылар Автотрестиң чанында тодаргай экономика өөренир школага өөренирлер. Чолаачыларның мергежилин бедидер курс бо чылын база доктаамал ажылдаар.

Партия чырыдыышкынының четкизинге чаа өөредилге чылынга белеткелдерже чогуур кичээнгейни салбас чоруктар хоорайның чамдык партия организацияларында ам-даа бар. Колбаса фабриказында партия организациязының секретары эш Макаренко политиктиг өөредилгени коллективке организастаар талазы-биле бо хүнге чедир үүү-даа кылбаан. «Бисте коммунистер эвээш, ындыг болганда маңаа кандыг өөредилге организастаар боор» деп эш Макаренконуң чугаазы черле төгенчиг байдалды көргүскен. Бо дээрге бүдүн коллективтиң политиктиг өөредилгезин херекке албас чоруктуң эң-не хажагай хевири-дир.

Кызылдың даараныла комбинады хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Эрткен өөредилге чылында политиктиг өөредилге маңаа багай эвес организастаттынган болгаш бүдүрүлгениң ажылын эжижидеринге оон салдары дыка улуг болган. Ол хиреде-ле ында партия организациязы эрткен чылдың эки дуржулгаларын ажыглап турган, политиктиг өөредилгени организастаарын улам эжижидериниң орнунга, ону эренгей ёзу-биле көрүп, менээргенген шинчини көргүзүп турар. Ол улуг коллективтиң дыка хөй ажылчыннарының каяа өөренири ам-даа тодараттынмаан. Коммунистиг кижизидилгениң чаңыс школазында 40 ажыг кижи кирип турар. Ынча хөй кижилер-биле пропагандистиң ажылдаары дыка берге дээрзи черле билдингир.

Партия чырыдыышкынының четкизин шын четчелеп тургузары партия чырыдыышкынының чедиишкиниг ажылдаарының чугула үзүү болур. Ылаңгыя бистің улузувус СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин таныжып, Коммунистиг партияның XXII съездизинің документилерин ханызы-биле өөренир деп белеткенип турар үеде, политиктиг өөредилгеге белеткелдерни хоорайның партия организациялары бүгү тала-биле хынамчалыг, чогуур үезинде доозары эргежок чугула.

Ч. САЛЧАК.

Алтай край. «Жемчужина полевая», «фиолетовый бобик» деп сорттарның мал чеминге хереглээр бобы үнүштерин шенээри Алтайның көдээ ажыл-агый институдунуң дуржулга кылыр шөлдеринде үргүлчүлевишаан турар. Ол үнүштерни 100 гектар черде тараан.

ЧУРУКТА: институттуң агроному Н. И. Чеканова «жемчужина полевая» деп сорттуң бобы үнүжүнүң үрезинин алыры-биле ажаарының мурнунда көрүп тур.

Фото В. НИКОЛАЕВТИИ. СЭТА-ның фотохрониказы.

„Политиктиг бот-өөредилге“ журналдың ээлчеглиг үндүрүүшкүнү

СЭКП ТК-ның «Политиктиг бот-өөредилге» деп журналының ээлчеглиг тоску номери сентябрьда парлаттынып үнген. СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин тайылбырлаар талазы-биле пропагандистерге, лекторларга болгаш илеткелчилерге дузалаар үүлдерни база материалдарны ында киирген.

Журнал «Коммунизм — бистің дээди сорулгавыс» деп мурнуку үүл-биле эгелеп турар.

«Капитализмден социализмче шилчилге—кижи төрелгетениң хөгжүлдезиниң оруу» деп ниити эгениң адаанда Ю. Францевтиң «ССРЭ коммунизмче орукту чырыдып турар», Б. Гафуровтуң «Амгы үе-чадада национал-хосталгалыг шимчээшкин» деп үүлдери парлаттынган.

«Коммунизм — совет улустуң шуут практиктиг сорулгазы» деп кезекте А. Толгачевтуң «Коммунизмниң материал-техниктиг баазазы», А. Лапининиң «Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң онзагай үүлдери», А. Румянцевтиң «Социалистиг күрүненің экономиктиг ролю», В. Митаевтиң «Техниктиг депшилге болгаш ажылчынның күш-ажылы», А. Егоровтуң «Коммунизм болгаш национал уран чүүл культураларының хөгжүлдезиниң перспективалары» деп эгелерлиг үүлдери киргилээн.

Журналда номчукчуларың айтырыгларынга харыыларны парлаан.

«Чаа үүлдериниң демдектери» деп эгениң адаанда Ю. Деминиң «Бажың тудуунуң комбинаттары» деп үүлү парлаттынган.

Журналдың арыннарында идеологтуг ажылдың дуржулгалары улуг черни ээлеп турар.

Ында И. Ротининиң «Пропагандистиң бодалдары», Я. Стеркининиң «Чаа улуг аргалар», С. Гусевтиң «Бистің методиктиг сүмевис» деп үүлдери үнүгүлээн. Номчукчулар лектор мергежилиниң айтырыгларының талазы-биле дуржулга солчуушкуннарын үргүлчүлеп турар. Журналда ол ышкаш пропагандистер курстарынга база марксизм-ленинизмниң кежээки университеттеринге өөредилге планын болгаш программазын парлаан.

«Шүгүмчүлел болгаш библиография» деп кезекте чаа үнген номнар дугайында материалдарны киирген.

Мал чемнериниң белеткелин канчап-даа кошкадып болбас

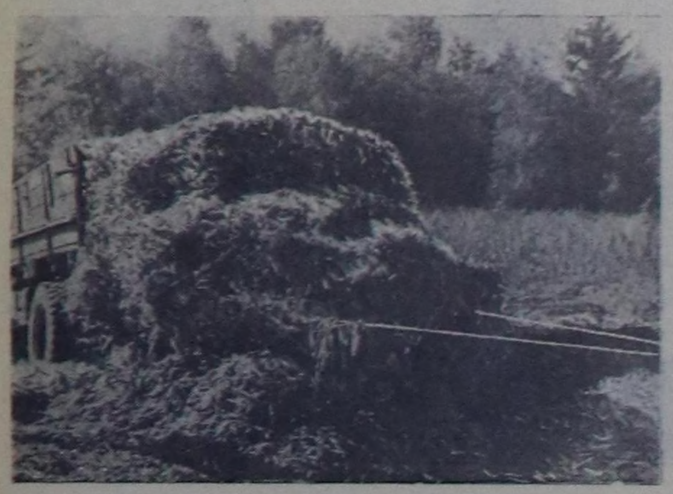

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чыл» колхозтуң Мергенде төп сүтбараан фермазының коллективи малга четчир саныг чемни белеткээр дээш 2 муң тоннадан эвээш эвес силосту салыр хүлээлгезин күүседипкеннер. Олар СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыры-биле ам-даа 1 муң тонна силосту салырын шиитпирлээн ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: Машинага чүдүрүп келген ногаан массаны силос онгарынче дужур тыртырып турары. Фото **А. Аирнии.**

Сигенчилерниң эки ажылы

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң эш К. Биче-ооллуң бригадирлээни сарлык фермазының коллективи мал чеминиң белеткелин эки чорудуп турарлар. Малчыннар 24 тонна сиген кезип белеткээр тургаш, 30 тоннаны сарааттап алган болгаш мал чеминиң белеткелин үргүлчүлеп турар. Ферманың коллективи ам Ооругда болгаш Кара-Сугда сиген кезилдезинче киришкен.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

• • •

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» көдээ ажыл-агый артелиниң № 1 сүт-бараан фермазының ажылдакчылары 95 тонна сигенни кезип, сарааттаан. Ферма мал чеминге хереглээр 8 гектар сула тараан, 240 центнер көк суланы ажаап алган. Ферманың коллективи ам-даа 55 тонна сигенни белеткээр деп хүлээлге алган ажылдап турар.

Х. ДОЙНУҢ.

УЛУГ-ХЕМНИҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

Кышка белеткел

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Алдыы-Шынаада бода мал фермазы совхозтуң Көк-Чыраа салбырынга хамааржыр. Малдың кыштагладыышкынын чедиишкинниг болдурарынга эң-не кол үүл болза кышка удур бүгү тала-биле үлегерлиг белеткенири болур. Ынчангаш ферманың малчыннары эрткен кыштың практиказындан элээн түннелдери кылган.

Ферманың төвүнге 200 баш саар инек турар. Ынчаарга 100 инектиң кажаазының септелгезин кылып, 100 инек турар чаа кажааның тудуун кылып доскан. Аңаа эш Ондар Төмүр-оолга удуртқан 12 кижилиг звено үргүлчү ажылдап келген. Кажааны ажыглалга киирип доозарынга тудугжулар эштер Самбуу, Тоспандай, Серээ болгаш өскелердаа эки ажылданнар. Бригада күш кажаазын эки шынарлыг кылдыр тудуп доскаш, ажыглалга база киирген.

Малга быжыг чем-суурну белеткээр дээш бригаданың ажылчыннары механизаторлар-биле күженишкинниг ажылдап турарлар. Ферманың коданында 1625 тонна кукурузаны чер кырында силостаан болгаш үргүлчүлеп турар. 550 ажыг гектар кукурузаны комбайннар-биле кестирип турар болгаш Шагаан-Арыг АТК-зының 10 автомашиназы фермаже саадал чок сөөртүп турар. Овааланы берген кукуруза массазын тракторист эш Н. Черепанов «С-80» деп трактору-биле тырый бастырып, хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Мал чемин белеткээринге Алдыы-Шынаа фермазының саанчылары, кадарчылары улуг күженишкинниг ажылдаанын демдеглээри чугула. Олар 240 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгеш, 306 тонна кылдыр күүсеткен. Ол коллективтиң ажылышчилери 300 тонна силосту траншеяда силостаан. Бо ажылга саанчылар Х. Дадар, Т. Сарыг-оол, районн Совединиң депутады Т. Янчынмаа, кадарчылар Базыр-оол, Дартай-оол болгаш өскелер-даа идепкейлиг ажылдаан. Фермага ажыглаары-биле 258 гектар чумиза, 30 гектар могар, 195 гектар көк суланы ажаап өгелей берген.

Бо бүгү кылдынган ажылдар болза ам болур партиянын XXII съездизинге ферманың малчыннарының эки белээ болур.

Ындыг-даа болза ферманы кыштаглаашкынга шуут белен деп чугаалап болбас. Саанчылар, кадарчылар чурттаар 8 бажыңнарны белен деп турар, а ол хиреде чамдыктарының сонгалары, эжиктери кылдынмаан, кышка удур чылыглап септевээн. Малчыннарның бажыңнарын болгаш мал кажааларын чырыткы-биле мынчага чедир хандырбаан. Ферманың төвүнге турар үс баш бызаа турар кажаа ам-даа септеттинмээн.

Д. АРАКЧАА.

Чарыш улам сорук киирген

ТОРГАЛЫГ. СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган чарыш көдээниң ажыл-ишчилерин улам сорук киирип турар. Өвүр районда «Торгалыг» колхоз ниитинин малынга 4802 тонна сигенни болгаш 1000 ажыг тонна силосту белеткээн. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Мирчиниң редакцияга дыңнатканы болза:

— Кукурузаның мал чеминге үнези, ылангыя сүт бүдүрерин улам көвүдедиринге ооң чугулазы улуг. Бистиң колхоз ол культураны бо чылын 312 гектарда олурткан, ооң үнүжү багай эвес болган. Кукуруза массазын ажаап силостаар ажылда үш звено быжыглаттынган. Оларның иштинде Коъш-Теректe эш Токтугунуң удуртканы комсомол-аныяктар звенозунуң көргүзүү өскелерден бедик. Сөөлгү хүннерге чедир звено 262 тонна силос салган, а олар гектар бүрүзүнден 250 центнер ногаан массаны ап турар.

Малга бөдүүн чемнер белеткээр ажылда алды кезек черде бригадалар бар. Партияның XXII съездизинге алдаржыткан социалистиг чарышка Ак-Чыраада эш Балганның бригадазы мурнап турар. Олар 2640 тонна сиген белеткээрин хүлээнгеш, бо хүннерде ооң 50 ажыг хуузун күүседип алган. Ол ышкаш механизаттынган хой ажылының бригадазы (13 кижи) 200 тонна сигенни белеткээн. Олар ам 67 гектарда зеленказын ажаап киришкен.

Съездиге белек

ИЙИ-ТАЛ. Сигенни ниитинин малынга четчир кылдыр, ооң чемгир хоолузу бедик үеде белеткеп алыры чугула. Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхоз сиген белеткээр планын ам 80 хуу ажыр күүсеткен. Ол ышкаш бо хүннерде 700 тонна силосту (ооң иштинден кукурузаның ногаан массазын 400 тоннаны) салган.

Колхозтуң кол кичээнгейи дүжүт ажаап алыышкынынче угланган амгы үеде мал чеми белеткээр ажылды база кошкатпайн турар. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Кошкар-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Сиген белеткелинде ийи бригадаларны тускайлап быжыглаан. Өөден-Шөлде 22 кижи сиген кестирер 1 аът машиналыг болгаш 1 тракторлуг ажылдап турар. Ээр-Терек бригадазында 3 аът машиналарын быжыглап берген. Олар каан хүннеөде сигенни бөлүп сарааттаар, а боранныгда силос салыр кылдыр ажылдап турар.

Ниитинин малынга чем белеткээр ажылда малчыннар база идепкейлиг киржип турар. Чижээ, хойжулаодан эш Нассүрүң 60 центнер, коммунист Маскыр-оол 70 центнер сигенни белеткээн.

Авантюраның, дайынның болгаш түрегделдиң политиказынга орукту моондактаар

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Политбюрозунуң чоокта чаа парлап үндүрген медеглелинде чугаалап турары болза: «Парлалга конференциязынга де Голльдуң кылган медегледериниң анализи болза, тайбыңга кыжанып, Францияның амыдыралчы эрге-ажыктарынга когаралды чедирип турар политиканы монополияларның эрге-чагыргазы үргүлчүлээрин болгаш ханыладырын бодап турарын бадыткап турар-дыр»

Барыын Берлин болза, Европаның төвүнде дайынның өскүп үнүп болур чери апарган деп чүве билдингир турда-ла, де Голль фактыларны нүүлдевишаан, герман айтырыын тайбың таарыштыр шиитпирлээринге болгаш Барыын Берлинде байдалды чогумчуларынга чедирип шыдаар аргалыг боттуг чугаалажыышкыннарны доп-дораан чорударынга удурланып, советке удур нүүлдээшкинин кылып турар деп медеглелде айыткан.

«Одер-Нейсте кызыгаар дугайында айтырыгта харыылаарындан ойталаш, де Голль герман милитаристерниң негелделерин деткип турардыр» деп ФКП Политбюрозу демдеглээн.

Медеглелде ооң ынай чугаалап турары болза Совет Эвилелиниң угаазылалдыг тайбың саналдарын хүлээн көрбейн, герман кереззинге ат салыр чорукка удурланыр дээш дайын дугайын кара сагыштыы-биле чулчурбушаан, ынчангаш Совет Эвилелиниң, бүгү социалистиг лагерьнің айыыл чок турар чоруун хандырар болгаш бүгү-ниити тайбыңны камгалаар сорулга-биле Совет чазактың алган хемчеглери бүрүү-биле бадыткаттынган дээрзин Францияның президентизи база катап бадыткап турар-дыр.

ФКП Политбюрозунуң айтып турары болза, Алжирге хамаарыштыр кандыгыл дизе, де Голльдуң парлалга конференциязындан билдинип турары болза, «ооң колониалисчи политиказының чаңгыс эвес удаа болгулаан аштырыышкыннарынын чылдагаанында, кажарлавышаан, улам атказрлаар ужурга ол таварышкан, ол улуг монополияларның неоколониалисчи негелделерин, ылаңгыя Сахараның нефтизин ажыглаар дугайында оларның негелдезин мурнуку хевээр деткип турар Харын ооң туржук де Голль Алжирниң девискээрин шериг базазы, ядролуг шенелделерни чорудар база кылдыр моон-даа сонгаар ажыглаар деп бодунуң бодалының дугайын медеглеп, Алжирни чарарынга база кыжанып турар-дыр».

Улустарның дүрүм өзүгаар күзел-соруун болгаш эргелерин де Голльдуң херекке албайн турар чоруу «КПО-нуң Кол Ассамблеязының шиитпири турбужежок, Бизертаның шериг базазын көжүрүп үндүрер дугайында Тунис-биле чугаалажыышкыннарны эгелээринден ооң ойталаанында база илереп турар. Ынчангаш Францияның чаасканзыгаарын ол улам ханылаткан» деп ФКП Политбюрозу демдеглээн.

«Деголльчу эрге-чагырганың чорудуп турары авантюраларның, дайынның болгаш түрегделдиң политиказынга орукту моондактаар дээш доп-дораан хөделип эгелээринче» улус массаларны ФКП Политбюрозу кыйгырып турар. ФКП Политбюрозунуң айтып турары болза: эн-не шиитпирлээр өйү келген чугула айтырыгларның бирээзи: «ийи герман күрүнелер-биле тайбың кереззинің чарары болгаш Барыын Берлинни демилитаризаттаан хостуг хоорай болдурары» болгаш контрольдаашкын-биле чепсегленишкинни бүгүнүнүн дүжүрер дугайында Совет Эвилелиниң саналынга түннелдиг харыының» эргежок чугулазы болур.

Медеглелде демдеглеп турары болза, «алжир улустуң өзулуг ботбашкарылгазынга үндезилээш, Алжир Республиканың тур чазаа-биле чугаалажыышкыннарны чорудуп тургаш» «Алжирге тайбыңны чедип алыр дээш, Бизертадан чайлап үнер дугайында тунис чазак-биле чугаалажыышкыннарны доп-дораан чорудар дээш демиселди француз улус күштелдирер ужурлуг».

Реаксылыг болгаш фашисчи айыылдыг чорукка удур, амыдыралды эжижидер, арткан хосталгаларны камгалап алыр дээш, демократияны катап тургузар дээш демиселге боттарының чаңгыс эптиг хөделиишкиннерин күштеддиреринче Францияның улус массаларын ФКП Политбюрозу медеглелиниң түннелинде кыйгырып турар.

Делегей байдалын улам чидиглендиреринің оруунда

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Берлин кризизи» дээр чүве-биле холбаштыр делегей байдалын улам ынай чидиглендиреринин оруу-биле чорбушаан, АКШ өнчүк-чөңгээлиг сорулгалар-биле бодунуң шериглерин Европаже октаарын үргүлчүлеп турар.

Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң дыңнадыын өзугаар алырга, бо неделяның төнчүзүнде Европаже «1.884 кижи составтыг парашютчуларның дайынчы бөлүүн чорудар» деп турар дээрзин АКШ-тың камгалал министерствозу чоокта чаа медеглээн. Сентябрьниң ийиги чартыында ол бөлүк НАТО-нуң өөредилгелеринге киржир деп турар.

Камгалал министерствозунуң дыңнадыын барымдаалааш, агентилелдиң айтып турары болза, парашютчулардан аңгыда АКШ-тан Европаже 130 хыдыычы болгаш 100 транспорт самолёттарын чорудар деп турар.

Ооң мурнунда, эрткен неделяның төнчүзүнде Пентагоннуң дыңнатканы болза, Европаже «72 хыдыычы реактивтиг самолёттарлыг 4 бөлүктү чорудар» деп турар. «Ол реактивтиг самолёттар берлин кризизи-биле холбаштыр немелде күштер болуп Европага артып каар магат чок деп бодалды эрткен неделяның төнчүзүнде айтып турган» дээрзин агентилел демдеглээн.

Канадада дайынзырак дүвүрээзин

ОТТАВА. (СЭТА). Чурттуң чепсектиг күштериниң саныы барык-ла 15 муң кижиге, ооң иштинде Европага 2 муң кижиге доп-дораан көвүдедир деп шиитпирни Канаданың чазаа хүлээп алган. Бодунуң ажылын сентябрь 7-де катап эгелээн парламент сессиязынга ол дугайын Канаданың премьер-министри Дифенбейкер медеглээн.

«НАТО талазы-биле бодунуң эвилелчилери-биле кады Канаданың быжыы-биле турар бодалының илерээшкини» деп, Канада чазактың ол шиитпирин Дифенбейкер характерлээн.

Лаос үймээнчилериниң өнчүк-чөңгээлиг үүлгедии

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелдиң корреспондентизиниң Лаостан дыңнатканы болза, Лаостуң чазак шериглериниң болгаш Нео Лао Хак Сат партияның дайынчы кезектериниң төлээлекчизи сентябрь 5-те медеглел кылгаш, АКШ-тың болгаш Фуми Носаван-Бун Умнуң бөлүглежиишкининиң дайынчы самолёттарының Лаостуң хостаттынган девискээрлериниң кырынга өнчүк-чөңгээлиг ужудуушкуннарын шыңгызы-биле буруудаткан.

Августуң 10-дан сентябрьның 4-ке чедир АКШ-тың болгаш лаос үймээнчилериниң дайынчы самолёттары хостаттынган районнарының агаар делгеминче 20 катап ханылап киргеи деп төлээлекчи медеглээн.

Ол самолёттар хостаттынган районнарның кырынга шургуп ужуп киргеш, Лаостуң чазак шериглериниң болгаш Нео Лао Хак Сат партияның дайынчы кезектериниң шериг сорулгалыг черлерин хайгаарап турар болгаш Муонг Кассиниң соңгу болгаш барыын талаларында районнарже дээрбечилерин болгаш шпионнарын ийи удаа октап бадырган.

Лаоска дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дужаалды үреп турар бүгү үүлгедиишкиннерин соксадырын Саваннакеттин бөлүүнден ол төлээлекчи негээн.

БИРГИ КЛАССЧЫЛАР-БИЛЕ БЕСЕДА

— Ма, бо ойнааракты ап ал.

Фотоэтюд Е. Тановаными.

Делегейниң фото уран чүүлүнүң көргүзүү

МОСКВА. (СЭТА). Уран фотографияның делегей делгелгези сентябрь 7-де Москвага даштыкы чурттарның улустары-биле найыралдың бажыныың залдарынга ажыттынган. Делгелгеде 55 чурттарның ийи муң хире фото мастерлери болгаш фото сонуургакчылары киржип турар, олар боттарының 5300 ажыг ажыддарын чоруткан, ооң иштинден 550-ни делгеп көргүзери-биле шилип алган. Делегейниң фото уран чүүлүнүң ол эң улуг көрүлдези тайбың, найырал, бот-бодун билчири болгаш чаагай сеткилдиг чорук дээш улустарның демиселиниң кыйгырыы-биле эртип турар.

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң секретары Б. С. Бурков, жюри кежигүнү Тибор Гонти (Чехословакия) олар делгелгениң киржикчилеринге изиг байыры чедирбишаан, чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерлиг болурун оларга күзээннер. Канада болгаш америк фотоклубтардан келген байырлыг чагааларны жюриниң кежигүнү Пит Свенссон (Канада) номчаан.

Фотомастерлер М. Ганкиниң (ССРЭ), Люй Хоу-миньиң (КҮР), А. Новаронуң (Италия), К. Ролинектиң (Чехословакия) болгаш Юнь Ду-Ланның (Камбоджа) ажылдарын делгелгениң делегей жюризи алдын медальдар-биле демдеглээн. Тос авторларга мөңгүн медальдарны, чээрби авторларга—хүлер медальдарны тывыскан. 80 хире фотографияларны делгелгениң хүндүлүг дипломнары-биле демдеглээн.

... Ынчаарга делгелгеже чорутпаан, ынчалзажок бүгү ниитиниң сонуургалын болдуруп турар фотографиялар делгелгеде база бар. Ол болза октаргайның бирги фоторепортеру деп эрге өзугаар адап болур.

Бөгүн "ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА"

Солун бөгүн 1961 чылдың сентябрь 8-те болган совет-индий найыралдың митингизинге эш **Н. С. Хрущевтуң болгаш Дж. Нерунуң чугааларын киирген.** Болганың «СЭКП-ниң XXII съездизи» аттыг ГЭС-тиң тудугжуларының митингизи. **«Н. С. Хрущев Сталинградта».** СЭТА-ның дыңнадыы база **«Кижиниң октаргай делгеминче ийиги ужудуушкуну»** деп үүлдерни парлаан.

«Маадырларның үлегери ыйгырып тура деп ниити ат-биле «Межегей» совхозта комбайнер В. П. Леоновтуң агрегадының коллективиниң кежигүннериниң үүлдерин солун парлаан. **«Кызылдың реалбазазында машиналар аңаа туруп тургулаар»** деп аттыг болгаш Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта тараа ажаап алыышкынының дугайында корреспонденциялар парлаттынган.

Дөртүү арында даштыкы болгаш иштики информацияларны парлаан.

Обласка АГААР-БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн обласка шокар булуттарлыг, чаашкын чок хүн болур. Хат кошкактан өй-тавынга чедир, чөөн чүк улганыышкынныг. Агаарның температураазы: обласка — 10—15, а Кызылга—13—15 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНО

„СЫЛДЫСТАРЖЕ БАШТАЙГЫ УЖУДУУШКУН“

Кино мынчаар эгелээр: корабль-спутник Черден кылыйтып үнгеш, октаргайның ырак делгеминче улам-на ханылап ужугуп бар чыдар. Ооң иштинде кижи олурупкан бе азы өске диригамыытанны шенелдеге олурткан бе? Бо айтырыгны бодунга харыылаарының мурнуу чарында, көрүкчү кижи, шынап-ла, сагышсеткили улам-на хайныгып ора, хөй-ле үүлдү дескиндир бодай каантар. Ол ындыг болбайн канчаар, чүге дээрге октаргай делгемин шингээдип алыр, ынаар кижиниң ужугарын делегейге бир-ле дугаарында боттандырар дээш бистиң Төрээн чуртувуска хөй санныг чедиишкинниг шенелделерни удаа-дараа кылган, ол талазы-биле кайгамчыктыг улуг эртем ажылдары ажыттынган...

Бистиң күзеп-бодап чорааныыс ол чайынданчак тиилелге 1961 чылдың апрельде боттанган: ол корабль-спутникти совет кижи—коммунизмниң тургузукчузу кижи башкарып олурупкан. Бо дээрге аңаа бир күзел-бодалды, фантазияны көргүскени эвес, а кижи төрелгетениң эң-не улуг күзел-соруунуң боттанганының дугайында, бирги совет космонавтының дугайында документальдыг кино-дур.

Космонавт Ю. А. Гагариниң башкарганы «Восток—1» деп совет корабль-спутниктиң ужудуушкунунуң күүсеттингенин болгаш ооң Совет Эвилелинде онаган районунга чедиишкинниг хонганының дугайында СЭТА-ның дыңнадыын диктор хостуг, делгем үн-биле чугаалаар. Болуп көрбээн кайгамчыктыг болуушкун! Хөй-хөй чурттарның солун парлалгазы, радиозу октаргайже ужудуушкун, совет эртем-техника, майор ужудукчу Гагарин дугайында бижип, чугаалап, дыңнадып турар... Бодунуң чуртунуң хосталгазын чедип алган Куба чурттуг тараачын, аас-кежик, хосталга дээш эрсдидим демиселчи—африкан негр, социализмни тургузуп турар хостуг Кыдатның ажы-төлү, улус демократиязының чурттарының ажылчы чоннары — тайбыңга, күш-ажылга, аас-кежиинге кымна ынак болдур, олар шупту-ла октаргайже совет кижиниң ужудуушкунун күзел-соруктуң изиг чалгыы, идегелдиң ынаныжы-биле өөрүп, байырлап турарын бо кинода уран-чечен, тывынгыр кылдыр тургускан. Ындыг алдарлыг тиилелгеге, төөгүге кеступ, дыңналып көрбээн маадыр чорукка олар канчап чоргаарланмас боор!

Дидимнериниң дидими, Коммунистиг партияның кижизиткени Юрий Гагарин «Восток-1» деп корабль-спутник-биле (ол 20 миллион аът күштүг) черге чедиишкинниг кээп хонгаш, партия болгаш чазактың даалгазын чедиишкинниг күүсеткенин Совет чазактың баштыңы эш Н. С. Хрущевка телефон дамчыштыр рапорттап турар. Бодунуң эрсдидим, маадыр оглун Төрээн чурттуң, Москваның чылыы-биле уткуп ап турары экранга кеступ эгелээр. Внуково аэродрому. Москваның кудумчулары. Кызыл Шөл. Мавзолей. Төрээн чуртунга, ооң эртем-техниказынга, кайгамчыктыг маадыр чонунга чоргаарланган совет кижилериниң арынышырайларын ол ужуражыышкыннарның үезинде бо кино чуруктан көөрге, кижиниң сагышсеткили чаягаар-ла кедүрлүп, чоргааралды хайныктырып келир. Майор Гагаринни уткуп алган ол-ла минуталарда совет чурттуң кайы-даа булуңнарынга ажылчы чон шак-ла ындыг чоргааралдыг турганын эки билир бис.

Космонавт Юрий Гагариниң төрүттүнген чери—Смоленск областың Гжатск районда суурун, ус-дарган училищезинге, индустриальдыг техникумга, Саратовтуң аэроклубунга, адак соонда Оренбургтуң ужар-чүүл училищезинге өөренип турганын бо документальдыг кинода дес-дараалай тодаргайы-биле көргүскен.

Октаргайже орукту изээр ужудукчу-космонавтыларга шенелделерниң, шылгалдаларның хүннери эң-не харыысалгалыг турган. Ынчан Юрий Гагарин ужудукчу эштери-биле кады күш-культурага болгаш спортка, парашюттан халыырынга, космонавтыга нарын, харыысалгалыг шылгалда—кабина иштинге олура дүрген чайгадырынга, дээрбекти долгандыр дескинеринге болгаш өске-даа хевириниң шенелдешылгалдаларынга кызымаккай чаңчыгып өөренип ап турган. Коммунист Ю. А. Гагарин ол ужудукчуларның иштинден аңаа эң-не мергежилдиин, шыдамык чоруун көргүскеш, октаргайже кижиниң ужударының бирги оруун ажыдар ужудукчу-космонавт болуп шыдаан-даа. Бо кинону тургускан чогаадыкчы коллектив Ю. А. Гагариниң ындыг кайгамчыктыг шынарларын билдингир болгаш сонуургалдыг кылдыр көргүзүп шыдаан.

«Сылдыстарже бирги ужудуушкун» деп кинорассказ дикторнуң мынча дээн сөстери-биле доостур: «Бирги совет ужудукчу-космонавтының соон дарый өске совет космонавтылар октаргайже база-ла ужударлар». Шынап-ла, бистиң Төрээн чуртувуска ындыг совет космонавт бар болган-даа. Совет Сибирьге төрүттүнген, ленинчи партияның кижизиткени, коммунист Герман Степанович Титов октаргайже ужуткан, ооң ат-сураа чер-делегейге дарай берген. Совет космонавтыларның хүрээлеги өзүп турар...

СЭКП-ниң XXII съездизинге турасказаткан «Октаргайже бирги ужудуушкун» деп кинофильмни документальдыг фильмнериниң Төп студиязы болгаш эртем-нептереллиг фильмнериниң Төп студиязы бүдүрүп кылган. Кинорассказтың сценаристары Г. Кублицкий биле Е. Рябчиков, режиссёрлары — Д. Боголепов, И. Копалин, Г. Косенко. Кинону ажылдап кылырынга 26 операторлар киришкен. «Сылдыстарже бирги ужудуушкун» областың киноэкраннарынга чоокку хүннерде үнүп эгелээр.

А. НУГУУРАК.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Сылдыстарже баштайгы ужудуушкун»** 9.30 шакта; **«Мяннардтың ег-бүлези»** 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; (бичии залга) **«Сылдыстарже баштайгы ужудуушкун»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Сылдыстарже баштайгы ужудуушкун»** 11.15, 1.15, 3.15, шактарда; **«Мээң өөнүүм, Колька»** 5.15, 7.15 шактарда: **«Сылдыстарже баштайгы ужудуушкун», «Мээң өөнүүм, Колька»** 9.15 шакта.

«ЕНИСЕЙ»: **«Мээң өөнүүм, Колька»** 2.30 шакта; **«Дүнеки карнаваль»** 4.30, 6.30, 8.30 шакта.

«ВОСТОК»: **«Бир одуруг»** 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Бистиң бирээвис»** 5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурнайының 23-35, көдээ ажыл-агый киллдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал киллдистериниң 37-13, иштики информация киллдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт киллдизинин 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01072. Чагыг № 1822. Культура эргелелинин типографиязы.